

Rahu poole

EELK on ulatanud abikäe
Ukraina sõjas kannatanuile

Koostaja ja intervjuueerija: Margit Arndt-Kalju

Kujundaja: Tarvo Tangsoo

Fotograaf: Urmas Roos

Esikaanel: Urmas Roosi foto käsitööpuust, mille valmistas

Tartus Maarja koguduse ruumides asuvas perede päevakeskuses
sõjapõgenikust pedagoog Larissa Osipova koos oma hoolealustega.

Lisafotod: Olga Makina (lk 4), erakogud (lk 6, 8, 10, 18, 37, 38, 39), Meeli Küttim (lk 13),
sotsiaalkindlustusamet (lk 42), Piia Aasmäe (lk 43–47)

Tõlkijad: Kateryna Nikonorova ja Alar Helstein (lk 6–7)

Projektijuht: Kadri Kesküla

ISBN 978-9916-9831-2-6

Väljaandjad: Eesti Diakoonia ja Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) Konsistoorium, 2022

SISUKORD

EELK peapiiskop Urmas Viilma „Rahu on usaldus“	4
Ukraina Saksa Evangeelse Luterliku Kiriku piiskop Pavlo Shvarts „Kirik peab ja on kutsutud kuulutama evangeeliumi hädasolijatele“	6
Katri Aaslav-Tepandi „Sotsiaalministeeriumi vaimse tervise osakonna juhitud hingehoiutöö Ukraina pagulastele“ 8	
Avo Üprus „EELK pakub Ukraina sõjapõgenikele majutusvõimalusi“	10
Annely Neame „Teenime rahuga“	11
Nelli Vassila „Janusele vee pakkujad“	14
Siimon Haamer „Kõrvaltvaatajaks ei saa jääda“	16
Lea Saar „Alati tuleb valida inimlikkus“	19
Ants Tooming „Korjandusrahad otse abivajajatele“	24
Ove Sander „Armastatu juures tundub kõik meeldiv ja kallis“	27
Tiiu Roosma „Aitamine õpetab ka aitajaid“	31
Avo Üprus „Borš võidab sõja!“	34
„Ühe Ukraina pere sõja eest põgenemise lugu“. Aare Kimmel „Inimene vajab inimest“	36
Aarne Lätte, Merje Liiv „Sõjapõgenikke täis reisilaeval MS Isabelle tegutseb hingehoiutandem“	40
Evelin Müüripeal, Piia Aasmäe „Tallinna Jaani koguduse naised tegid Ukraina ja Eesti lastele kristliku keelelaagri“	43
LISA. Katkendeid kirikujuhtide avaldustest ning kirjadest ja üleskutsetest kogudustele Ukraina sõja ajal	Sisekaantel

Rahu on usaldus

EELK peapiiskop Urmas Viilma

Jeesus ütles oma jüingritele: „Seda ma olen teile rääkinud, et teil oleks rahu minus. Maailmas ahistatakse teid, aga olge julged: mina olen maailma ära võitnud“ (Jh 16:33).

Jeesuse sõnades peitub kibe tõdemus, et maailm on paik, kus leidub ahistust ja ülekohtu. Kuid ta kinnitab ka oma võitu maailma ahistuse üle, mis annab ta järgijate südamesse rahu.

Küsimusele, mis on rahu, on otsinud läbi ajaloo vastust paljud mõtlejad. Nende vastused erinevad nüanssides üksteisest, kuid üldiselt mõistetakse rahu turvalise seisundina, kus meid ei ähvarda midagi sellist, mis võib olla meile endale, meie lähedastele, meie kodule, maale ja rahvale, maailma-vaatele ja väärtustele ohtlik.

Hingerahu on seisund, mida kõik igatsevad. See tähistab rahu hinges ja südames. Sedagi, et inimese südametunistus on puhas ja tema hing on rahul.

Kodurahuks nimetame rahu koduseinte vahel. Et valitseks üksmeel, üksteisemõistmine ja armastus pereliikmete ja kõigi koduste vahel.

Ühiskondlik rahu tähistab rahu ja üksmeelt ühiskonnas. Et meie ümber ei valitseks ülekohus ega toimuks diskrimineerimist ning kõik ühiskonnaliikmed tunneksid ennast turvaliselt ja kaitstult.

Rahvusvahelisest rahust räägime siis, kui valitseb heanaaberlik läbisaamine ja kokkulepetest kinnipidamine rahvaste ja riikide vahel nõnda, et ei toimu sõda ega ohusta terrorism ning oleks turvatunne.

Kurjus sünnitab rahutust

Kurjuse olemusse kuulub kõige loomuliku ja inimliku, inimesele kalli ja armsa röövimine. Kurjus sünnitab rahutust, röövides inimestelt kodu ja armastatud ameti, lahutades lähedased ja pereliikmed ning hävitades kõik, mis kuulub inimväärikuse juurde. Kurjus toimib hirmu toel.

Kurjus ei uinu kunagi ega jäta oma võimalust kasutamata. Kurjuse loomus ei ole muutunud ja sarnaselt toimib ta läbi ajastute. Kehastunud kurjus valitsetes Hitleri Saksamaal ja Stalini Venemaal, sünnitades ajaloos enneolematuid repressioone tervete rahvaste, riikide ja rahvusgruppide vastu. Sarnane käekiri on kurjusel ka täna, kui mõtleme sõjale, mille on Ukrainas korraldanud Putini režiim.

Sõda tapab armastuse

Ukraina sõjas toimuv on armastuse tapmine. Vallutussõda on ilma igasuguste mõõndusteta patt. See on patt, mida inimesed sooritavad oma vaba tahet kuritarvitades. Jumala ja kogu maailma silme all see kuri tahe sünnibki. Jumal

ei asu siiski armastuse tapjate poolele isegi siis, kui teda ka kolmanda Rooma kõige kuldsemate kuplite all pühitsetud liturgiatel sõja kaassüüdlaseks palvetatakse.

Rahu eeldab koosmeelt

Et oleks rahu, peavad kõik selle nimel pingutama. Kui kas või üks teiste seast soovib rahutust, siis selle ta ka saab. Kui me kõik seisaksime rahu eest ja keskenduksime rahu saavutamisele igas eluolukorras, poleks vägivalda kodus ega tänaval, riikide ega rahvaste vahel. Seepärast on rahu saavutada oluliselt raskem kui rahutusi tekitada. Et hoida rahu, peavad seda tahtma kõik. Ainult koosmeel toob rahukonsensuse. Kui kas või üks seda ei soovi, ei ole ka lõplikku rahu. Saab olla vaid ajutine, piirkondlik või valdkondlik rahu. Vaherahu. Lõplik rahu saavutatakse alles siis, kui kõik on selle saavutamisest huvitatud. Millal saabub selline hetk sõja tingimustes? Ilmselt alles siis, kui edasi sõdimine toob suuremat kahju kui rahu sõlmimine.

Rahukogemus julgustab hoolima

Kurjus ei saa aga kunagi lõplikult röövida usku, lootust ega armastust. Kui ka kõik muu meilt röövitakse, siis usku, lootust ja armastust mitte. Selle peale saame ehitada oma tuleviku ja rahu ka kõige keerulisemates olukordades. Meie Eestimaal teame seda, sest me oleme kurjuse valitsemisaja üle elanud ning saavutanud vabaduse ja rahu. Oma rahukogemusega on kõigi meie ülesanne ristiinimestena sõjapõgenike tumedat tulevikku püüda helgemaks muuta. Kinda neile lootust läbi hoolimise ja ligimesearmastuse. Sellest tekib usaldus, mis sünnitab rahu. Rahuseisund tähistabki usaldust üksteise vastu, olgu eri-

nevate inimeste või ka maailma riikide ja nende valitsejate vahel. Et oleks rahu, peame usaldama Jumalat ja ligimest nagu iseennast.

Kirjutise aluseks on Tallinna Toompea Kaarli kirikus 26. veebruaril 2022 peetud kõne rahupalvusel Ukraina eest.

Konsistorium on loonud diakooniafondi alla Ukraina toetusfondi, kuhu on eraldatud omavahenditest ja kogutud annetustest, sh Luterlikult Maailmaliidult, Gustav-Adolf-Werkilt, Norra Misjoniseltsilt, Württembergi kirikult, EELK Vancouveri koguduselt, EELK koguduselt ja üksikisikutelt, kokku üle 60 000 euro. Sellest summast on tehtud väljamakseid Ukraina Saksa Evangeelse Luterliku Kiriku diakooniafondile Charitable Fund – Diakoonia Ukraine, Ukraina Kultuurikeskusele ja Luterliku Maailmaliidu Ukraina toetusfondile. Toetatud on ka EELK kogudusi, kes tegelevad sõjapõgenike vastuvõtmise ja toetamisega Eestis. Sellele summale lisandus lõikustänupüha korjandusest ligikaudu 15 000 eurot.

Kirik peab ja on kutsutud kuulutama evangeeliumi hädasolijatele

Ukraina Saksa Evangeelse Luterliku kiriku piiskop Pavlo Shvarts

Luterlikus traditsioonis räägitakse jumalateenistusel usku tunnustades ühest üldisest kristlikust kirikust. Meie jaoks tähendab see esmalt seda, et lunastus ei ole ainult ühe kirikuorganisatsiooni pärisosa, ning teisalt, et me kõik kuulume Kristuse järgijate ülemaailmsesse kogukonda. Ukraina Saksa Evangeelne Luterlik Kirik on üle suure riigi laiali pillutatud väike usklike osadus. Luterliku Maailmaliidu liikmeks olemine on meie jaoks midagi väga väärtuslikku. Teiste luterlike kirikutega läbikäimine leevendab kriiside ajal meie üksildustunnet ning annab võimaluse ühineda oma usukaaslastega palves ja teenimises.

Pärast seda, kui Vene Föderatsiooni väed alustasid ulatuslikku sissetungi Ukrainasse, muutus vajadus rahvusvahelise kirikukogukonna toetuse järele Ukraina kristlaste jaoks veelgi aktuaalsemaks. Lisaks Ukraina kristlastele, kes leidsid ennast tule ja mürskude või okupatsiooni alt, šokeeris see väga paljusid teisi. Ent osa varem Ukraina protestantide seas populaarseid läänemaailma kristlikke juhte otsustasid valida vaikumise strateegia. Leidus ka neid, kes kordasid mõne Venemaa usujuhi mõtteavaldusi, soovittades ukrainlastel vastupanust loobuda ning mõnda aega uut

olukorda taluda, kuni asjad lähevad okupatsioonivõimude all paremaks.

Mõned kristlased avaldasid arvamust, et Ukraina ise (või koguni NATO) provotseeris selle sõja. Eriti imelik ja valus oli kuulda neid sõnu inimestelt, kes tavaliselt võitlevad naiste õiguste eest ja vägivalla vastu. Veel üks šokeeriv aspekt oli tänase päevani kestev vaikus nende Euroopa teoloogide seas, kes on spetsialiseerinud keskkonna ja kliimamuutustega seotud küsimustele, samal ajal kui Vene väed tapavad Ukrainas massiliselt põllumajandusloomi, külvavad pomme ja panevad miine kõige viljakamale mullakihihile, kus kasvatatakse vilja kaugeimate maailmanurkade jaoks, ning ähvardavad tuuma-, soojus- ja hüdroelektrijaamu pommitades põhjustada inimtekkelise tehnoloogilise katastroofi.

Ent peale selliste „šokeeritud“ kristlaste, kellest paljud oleksid valmis maksma rahu ja mugavuse eest ükskõik millist hinda, on leidunud ka teisi, kes on võtnud kuulda apostel Pauluse üleskutset: „Nutke nutjatega“ (Rm 12:15). Sõja tõttu tekkiv jõuetuse tunne võib tekitada soovi seda kuidagi loogiliselt seletada. Kuid inimeste jaoks, kes on pidevalt ohus, kelle jaoks iga öö võib jääda viimaseks, kelle elu võib pommirünnak või vaenlase sõjavägi igal hetkel lõpetada, ei ole loogilistest seletustest sugugi abi. „Nutke nutjatega“ – see on tundlik väljend, mis näitab mõistmist ning arusaama meie ühisest inimlikust jõuetusest.

Me oleme tänulikud kõikidele teistes riikides elavatele vendadele ja õdedele Kristuses, kes on maailmale rääkinud meist, meie riigist ja meid tabanud hädast, kes on kõnelenud leskede ja orbu eest, kes on palvetanud ja palvetavad jätkuvalt, et meie rahvale saabuks õiglane rahu. Meie siiras tänu kuulub Euroopa luterlikele kirikutele, kes Ukraina pa-

gulasi on nende usust olenemata vastu võetud, toidetud ning abistatud eluaseme ja töö leidmisel. Samuti loodame, et need Ukraina kristlased, kes otsustavad jääda teise riiki, leiavad oma koha sealsetes luterlikes kogudustes ja et kogudused omalt poolt on valmis neid uute liikmetena vastu võtma ja tunnustama.

Kohe sõja algusest peale on Ukraina pagulasi abistanud luterlikud humanitaar- ja diakooniaorganisatsioonid, näiteks Luterliku Maailmaliidu maailma-teenistus, Diakonie Katastrophenhilfe, Saksamaa ja Euroopa kirikute diakoonia sihtasutused, Martin Luther Bund ja Gustav-Adolf-Werk. Tänu kahe viimati nimetatud organisatsiooni ja Poola luterlaste abile saime osta juba sõja esimestel päevadel väikebussi, millega evakueerida inimesi aktiivse sõjategevuse piirkondadest ja viia kohale humanitaarabi. Samuti võimaldas see kohandada kirikute ruume pagulaste pikemaajaliseks mahutamiseks ning alustada laste ja täiskasvanutele digikirjaoskuse õpetamist – see on eriti oluline sõja ajal, sest konfliktipiirkonda jäänud inimeste jaoks on e-õpe ja kaugtöö eluliselt vajalikud. Sõja alguses meile partneritelt, sõpradelt ja teistelt kirikuorganisatsioonidelt saabuma hakanud annetused võimaldasid meil korraldada evakuaatioone, osta toitu ja ravimeid, vedada humanitaarabi, üürida pagulastele kortereid ja anda puudustkannatajatele rahalist abi.

Sooviksin eriliselt tänada kõiki, kes tegid Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku konsistooriumi ja Tartu Peetri koguduse kaudu annetusi Harkivi koguduse toetuseks. Tegelikult ei mahuks loetelu kõigist meie abistajatest ning tänu nende abile saabunud imedest ja õnnistustest kaugeltki ühele leheküljele. Täname siiralt kõiki, kes meie kogudusi ja rahvast sellel raskel ajal on toetanud.

Ukraina Saksa Evangeelse Luterliku Kiriku piiskop Pavlo Shvarts koos Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku peapiiskopi Urmas Viilmaga 2022. aasta 7. oktoobril Saksamaal Eisenachis.

Inimesed, kes tahaksid pakkuda meile kõige vajalikumat ja õigeaegsemat abi, küsivad sageli, kuidas oleks kõige parem abistamist jätkata. Oleme otsese sõjategevuse algusest peale püüdnud juhtida meie sõprade ja partnerite tähelepanu mõnele olulisele punktile.

1. Meie vajadus abi järele kestab veel kaua. See tähendab, et kõik peaksid olema valmis pikaajaliseks ja süsteemseks tööks.

2. Vajadused muutuvad vastavalt rindel valitsevale olukorrale ja logistikale. Nende teadasaamiseks peaksime kuulama kohapeal töötavaid inimesi. Nii olukorrad kui ka vajadused on Ukraina eri piirkondades erinevad.

3. Tundmatute isikute ja organisatsioonide rahastamisel tuleb olla ettevaatlik. Peame oma Ukraina partneritega targalt koostööd tegema, et vältida politiseerimise ja korrupsiooni ohtu ning kasutada abi võimalikult tõhusalt.

4. Vahendite hulk on alati piiratud,

seetõttu tuleb keskenduda nende tõhusale kasutamisele. Suuri projekte võib olla lihtsam korraldada ja need jätvavad aruannetes hea mulje, aga pikas perspektiivis ei ole need väga tulemuslikud.

5. Kasulik on luua süsteem, mis kaasab koostöösse kohalikke luterlasi. Apostel Paulus kirjutab: „Niisiis, kuni meil on veel aega, tehkem head kõikidele, eriti aga usukaaslastele“ (Gl 6:10). Meie arvates on oluline luterlastele meelde tuletada nii kaasusklike abistamise vajadust kui ka tiheda koostöö tähtsust halastustöö tegemisel. Abi tõhusamale jaotamisele ja kasutamisele aitab kaasa see, kui ehitada tugevaid kohalikke kogudusi, kasutada ära töötajate ja vabatahtlike olemasolevat potentsiaali, lastes samal ajal kirikul tegeleda humanitaarmissiooniga.

6. Kirik peab ja on kutsutud kuulutama evangeeliumi hädasolijatele. Kuigi evangeeliumikuulutus ei tohi muutuda proselütismi tööriistaks, ei ole ka õige seda hābeneda. Apostel Paulus kirjutab:

„Sest ma ei hābene evangeeliumi, see on ju Jumala vägi päästeks igāihele, kes usub, juudile esmalt ja siis kreeklasele“ (Rm 1:16). Ka Augsburgi usutunnistuses on selge sõnaga öeldud, et evangeeliumi kuulutamine on üks kiriku põhitunnuseid.

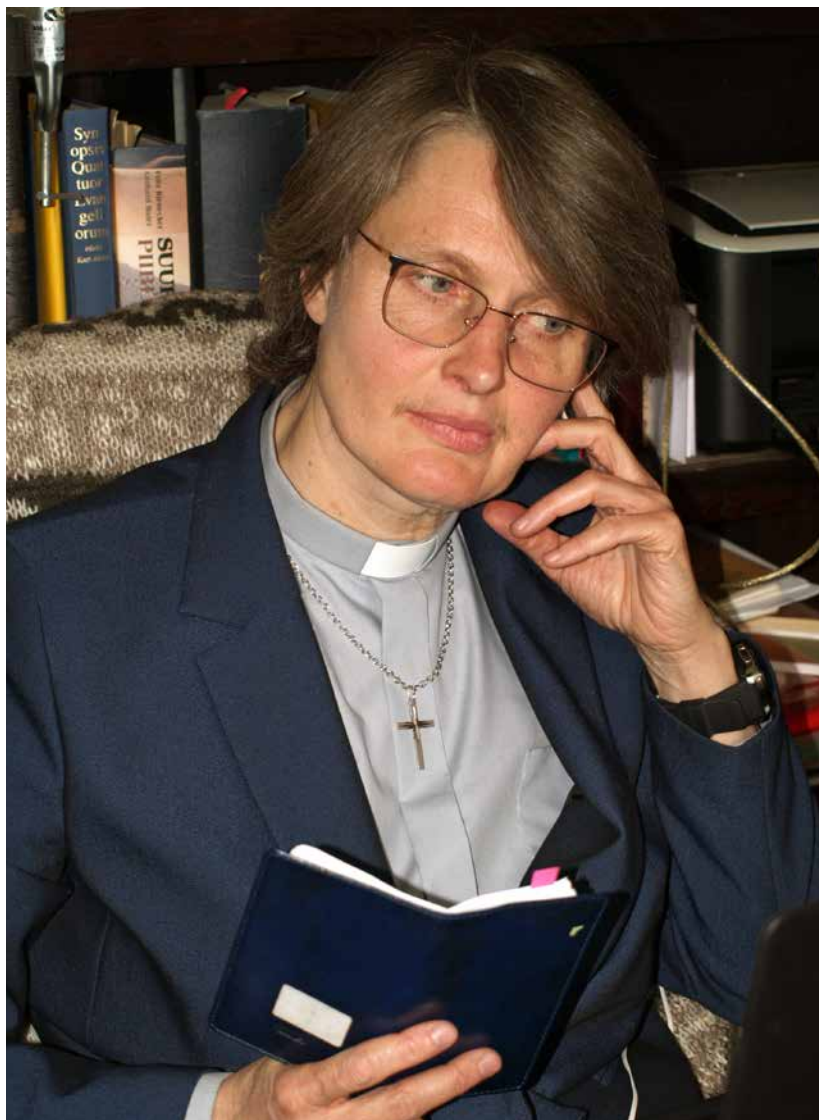
Sōda on mõjutanud ka inimeste vaimulikku elu. See on pannud nii mind kui ka paljusid teisi ukrainlasi ümber mõtestama mõningaid arusaamu vaimususest. Armastus, vaenlasele andestamine, iseenda jõuetuse tajumine, vajadus teisi abistada – kõik need vāärtused on omandanud veidi teistsuguse tähenduse. Olen korduvalt näinud, kuidas sõjamoõttetusest põhjustatud šokk on paisanud inimesi vaimsesse kriisi, aga sageli on sellele esimesele šokile järgnenud ka sügavamad palved ja mõtisklused piiblitekstide üle.

Ma jutlustasin lõikustānupūhal Ida-Ukrainas kolmes Ukraina Saksa Evangeelse Luterliku Kiriku koguduses: Zaporizžjas, Harkivis ja Poltavas. Rāakisin tānulikkusest Jumala ja inimeste ees ning sellest, et abi ei saa nõuda. Lōppude lōpuks on kellegi abistamine alati eelkōige hea tahte tegu. Ka abi jagamine ei saa toimida ilma järele mõtlema. Kuidas abistada hādasolijaid nii, et sāiliks nende iseseisvus ja nad ei muutuks kirikust liigselt sõltuvaks? Kuidas anda abi nii, et sellest saaks õnnistus, mitte nuhtlus? Abi saamine juhatab meid mõtlema Apostlite tegude raamatu sõnadele „ōndsam on anda kui vōtta“ (Ap 20:35) ning otsima vastust küsimusele, mida me saame kirikuna pakkuda peale materiaalse abi ja julgustavate palvete. Ent kōige olulisemana meenutab see meile neid ande, mida me oma taevaselt Isalt iga pāev saame, ning kōige suuremat andi – Kristuse eneseohverdust meie kōikide eest.

Sotsiaal- ministeeriumi vaimse tervise osakonna juhitud hinge- hoiutöö Ukraina pagulastele

Sotsiaalministeeriumi vaimse tervise osakonna nõunik-peakaplan
Katri Aaslav-Tepandi

Sotsiaalministeeriumi vaimse tervise osakond kutsus 2022. aasta märtsi alguses esimeste Ukraina pagulaste Eestisse saabumisel kokku hingehoidjate ja kaplanite vabatahtliku hingehoiuvõrgustiku. Selle moodustas u 70 hingehoidjat, kaplanit ja vaimulikku erinevatest Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikutest ja kogudustest, kelle kvalifikatsioon vastas hingehoidja või kaplani kutsele ning kes valdasid suhtlustasandil vene keelt. Suunasime hingehoidjad sotsiaalkindlustusameti (SKA) poolt korraldatud Ukraina pagulaste lühiajalistesse majutusasutustesse, n-ö operatiivtasandile lisaks psühhosotsiaalsele kriisiabile (PSK), mida pakuvad SKA töötajad ja vabatahtlikud. SKA ülesanne on olnud ja on jätkuvalt Ukraina sõjakolletest saabuvatele ini-

mestele lühiajalist majutust korraldada ning tagada, et oleks rahuldatud pagulaste esmased vajadused: turvaline keskkond, öömaja, söök-jook, uni, tervise-teenused, info, kuidas Eesti riigis toime

tulla jms. Eesmärk on, et mitte ükski abivajav pagulane ei jää peavarjuta, ja toetatakse neid nende iseseisva elu alustamisel siin Eestis seni, kuni Ukrainas olukord stabiliseerub.

Sama oluline kui baasvajaduste rahuldamine, on pakkuda pagulastele psühholoogilist esmaabi, emotsionaalset ja hingelist tuge, vajadusel ka psühholoogilist ravi, teraapiaid, psühhiaatrilist ravi. Ning ka et aitajad saaksid vajaliku väljaõppe ja oskused. Need on teemad, kus vaimse tervise osakond on teinud ja teeb tihedat koostööd SKA-ga, nii Eesti vaimse tervise spetsialistidega ja organisatsioonidega kui ka rahvusvaheliste organisatsioonidega (WHO, ÜRO pagulasamet Eestis UNHCR, migratsiooniagenteer Eestis jt) ja ekspertidega, on korraldanud koolitusi ja väljaõpet. Ja samamoodi on pagulaskriisist vaimse tervise osakonnale koostööpartneriteks Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikud, hingehoidjad ja vaimulikud.

Hingehoiutööd Ukraina pagulaste ajutistes majutuskeskustes juhib nõunik-peakaplan Katri Aaslav-Tepandi koos Põhja, Lõuna, Ida ja Lääne regiooni hingehoiu rühmajuhtide Annely Neame'i, Nelli Vassila, Aili Ilvse ja Janno Peensaluga. Täna toimib hingehoiutöö nii ajutistes majutusasutustes kui ka on ka kandunud juba püsivate suhete pinnal pikemaajalistesse majutustesse. Hingehoidjad on liikunud mõningatel juhtudel Ukraina inimestega kaasa ja jätkavad vajadusel toetamist.

Alates 1. juunist on vaimse tervise osakond sõlminud käsunduslepingud 27 eelnevalt vabatahtlikena panustanud hingehoidjaga. Vastavalt kokku lepitud töömahule nõustavad ja toetavad hingehoidjad Ukraina inimesi, nii täiskasvanuid kui lapsi, üksikuid ja peresid, kas neli või kaheksa tundi nädalas. Paralleelselt on kaasatud töösse vabatahtlikke hingehoidjaid ja vaimulikke, kes ei soovinud lepingut sõlmida. Aruannete järgi on ühel hingehoidjal kuus 30-40 üksikvestlust (sh nii pikemad

kui lühemad kontaktid). Kevadel, kui hingehoiuvõrgustikus nõustas üle Eesti u 70 hingehoidjat, oli kokku ühes kuus u 2000 hingehoidlikku vestlust.

Ikka küsitakse koostööpartnerite poolt, kes on hingehoidja, mida ta teeb, mis teda eristab psühhosotsiaalse kriisibi töötajast. Taas ja taas tuleb kaastöölisele selgitada, et hingehoidja pakub abivajajale emotsionaalset, hingelist ja vaimset tuge. Vaimse tervise spetsialistina on hingehoidja teoloogilise ja/või hingehoiulase ettevalmistusega nõustaja, kes on saanud ettevalmistuse psühholoogilise esmaabi pakumiseks, kriisitööks, leinatööks ning teadmised nii sõjatraumast otseselt puudutatud kui ka sekundaarse traumaga inimeste toetamiseks. Hingehoidja ei ole kiriklikus mõistes misjonär, küll aga lähtub oma töös kristlikust usust, ligimesearmastusest ja lootusest.

Väga oluline on olnud alati rõhutada, et hingehoidja on inimesele toeks lähitaval abivajaja vaimsetest, usulistest ja kultuurilistest vajadustest ja veendumustest. Töötades koos teiste aitajatega ühises meeskonnas, märkab hingehoidja abivajaja psühhosotsiaalseid vajadusi või ravivajadusi, suunab võimalusel abivajaja edasi teise spetsialisti juurde, informeerib abivõimalustest (nt materiaalsed probleemid, infotelefonid, veebilehed jms) või kutsub abi.

Ukraina pagulaste hingehoidjad läbisid kohe teenimistöo alguses psühholoogilise esmaabi ja sõjatraumaga inimese toetamise veebikoolitused. Jätkuvalt pakume vaimse tervise alaseid koolitusi, korraliselt toimuvad supervisioonid, rühmajuhitud korraldavad regulaarselt kovisioone – kõik see on vajalik, et vältida läbipõlemist, kaastundeväsimust ja õppida juurde uusi oskusi. Pole ju meie oma hingehoiutöö tegijad ettevalmistust

saanud sõjatraumaga inimeste toetamiseks, seda kõike õpime tegevuse käigus.

Algusest peale on olnud kaplanaadil, hingehoidjatel ja vaimulikel väga hea koostöö SKA töötajate, teiste aitajate ja vabatahtlikega. Olulise panuse andsid Ukraina pagulaste pakutavasse hingehoiutöösse ametiabi raames ka justiitsministeeriumi vanglate kaplanaadi kaplanid.

Hingehoiutöö nõuab loomingulisust, igas olukorras leidlikkust, probleemide märkamist. Ühine on hingehoidja hoiak oma töös: ollakse proaktiivsed, astutakse inimese juurde, kui märgatakse, et ta vajab toetamist, rääkimist, ärakuulamist. Aga ka teised töötajad kutsuvad hingehoidjaid akuutsete kriiside juurde. Sõjatraumast puudutatud inimestel on hingelise toe vajadus kahtlemata suurem, kui seni oleme saanud pakkuda.

Hingehoidlike vestluste kõrval täidavad hingehoidjad ka praktilisi ülesandeid, mis paratamatult kaasnevad pagulaseluga: vahendavad vajalikku infot ja abi, märkavad majutusega seotud muresid ja olmeprobleeme, aitavad neid lahendada, suunavad abiküsimised edasi, on ka lihtsalt toeks peredele, emadele ja lastele, korraldatakse ringi-vestlusi, keeleõpet, käsitööringe, mängitakse lastega lauamänge.

Tänane päev on kirikule kutse tulla välja oma müüride vahelt, et kirik avaks end kogu ühiskonnale. Et kirik läheks sinna, kus vajatakse abi: kannatajate, üksildaste, haigete, leinajate juurde, ka pagulaste juurde. Et kirik avaks oma südame, et kiriku töötajad oleksid meie raskes ajas halastuse ja armastuse nägu. Riik näeb, et kirik on suur ressurs kriisilukordades, et ta on valmis ja saab tulla appi ja ta on tulnud appi.

EELK pakub Ukraina sõja- põgenikele majutusvõimalusi

EELK Diakoonia ja Ühiskonnatöö SA juht Avo Üprus on esimestest Ukraina sõja päevadest saati aidanud korraldada sõjapõgenike majutust EELK kogudustes ja muudes kiriklikes organisatsioonides ning partnerkirikute

juures. Seda aitamistegevust piiritleb ta sõnadega nii:

„Riiklikult vastutab majutuse eest sotsiaalkindlustusamet. Aga ukrainlasi majutavad ka väga paljud eraisikud ja arvukad organisatsioonid, nende hulgas EELK. Esimeste seas käivitas EELK sõja esimestel nädalatel nii need ümarlaudad, mida Ove Sander vedas, kui ka majutusteenuse, mida mina vedasin.

Eesti Diakoonia (EELK Diakoonia ja Ühiskonnatöö SA kaubamärk – *toim.*) on sõja esimestest päevadest peale otsinud ja pakkunud majutust üle kogu Eesti. Meil on mõnikümmend partner-

kogudust ka väljaspool Eesti Evangeelset Luterlikku Kirikut. Kokku on Eesti kogudused ja kristlikud organisatsioonid valmis majutama umbes kolmesadat inimest. Majutust pakkuvate kohtade arv on kõikum, sest osa sõjapõgenikke tuleb juurde, osa läheb ära.

Näiteks Harkujärve kirikus me majutasime algul kaheksat inimest, siis kaht. Siis üks inimene liikus kolme nädala pärast edasi. Pärast seda me majutasime veel üht inimest, kes liikus edasi Inglismaale ja kes oli meil ainult mõne päeva. Sarnaseid liikumisi on olnud ka teistel.

Lisaks on Eesti Diakoonia korraldanud korjanduse. Usulise organisatsioo-

ni InterDiac üleskutsel korjasime raha Ukraina organisatsioonile Living Hope. See ettepanek tuli juba 25. veebruaril. Ma saatsin kirja kõikidele kogudustele laiali, paludes toetada Living Hope'i. Laekus ligi kuus tuhat eurot, mis sai kohe ka edasi saadetud. See organisatsioon tegeles Odessas tänavalaste ja lihtsalt vaeste peredega ning sel oli linnas kaks päevakeskust. Aga kui läks evakueerumiseks, siis võttis keskuse juhataja Nicole Borisuk lapsed kaasa ja viis nad Saksamaale, kus nad praegu saavad sakslaste toega päris kenasti hakkama.

Meil on õnnestunud toetada ka mitmekümne Ukraina lapse väljasõitu Lottemaale. Seda korraldas Saarde kogudus kirikuõpetajatest abielupaari Ollino eestvedamisel.

Jõudumööda oleme Eesti Diakoonias toetanud ka neid kogudusi, kes sõjapõgenikke vastu võtavad ja vajavad näiteks ümberehituseks rahalist tuge.

Me ise oleme saanud toetust Norra Misjonilt, Põhjakirikult Saksamaal ja Vancouveri koguduselt Kanadas ning just selle tõttu saanud toetada neid, kes majutusteenust osutavad.

Septembris avasime koostöös Tartu Maarja kogudusega Ukraina laste päevakeskuse, kuhu võtsime tööle ukrainlanna, kes koos Lea Saarega korraldab päevakeskuse tööd. Seda me saame rahastada koostöös meie Saksa partneritega.

Kriiside ajal on kõige tähtsam koostöö ja usaldus. Just nimelt seda tahab vaenlane hävitada. Usalduse puudumine inimeste vahel viib üksteise mittemõistmisteni ja soovimatute konfliktilahendusmeetodite või -viisideni. Hoiame praegu eestpalves kõiki neid, kes on hädas, ja ka kõiki neid, kes aitavad, ja peame meeles neid, kes on meid ühel või teisel ajal aidanud. Tänu olgu Jumalale! Aamen.“

Teenime rahuga

Annely Neame käis 2022. aasta septembri teises pooles ERR-is Kaja Kärneri autorisaates „Kajalood“ rääkimas hingehoiutööst, mida osutatakse Ukraina sõjapõgenikele.

Küsis Kaja Kärner.

Sõda on Ukrainas kestnud juba üle poole aasta. Eesti on sõjapõgenike vastuvõtmisel, neile majutuskoha, töökoha, lastele koolikoha leidmisel ja ka keeleõpetamisel teinud ära väga suure töö, milleks töttõelda ei olnud me keegi valmis. Väga palju tehti ära vabatahtliku tööna ja entusiasmist. Et näha, kas see ind on langenud või mida see töö on inimestele tähendanud, on meil hea meel tervitada stuudios Tallinna Jaani koguduse vaimulikku ja sotsiaalministeeriumi vaimse tervise osakonna lepingulist partnerit, Põhja piirkonna hingehoiu-meeskonna rühmajuhti Annely Neame'i.

Kirjelda palun oma töö sisu.

Hingehoiutöö sõjapõgenike hulgas on korraldatud sotsiaalministeeriumi vaimse tervise osakonna poolt, kus on peakaplaniks Katri Aaslav-Tepandi. Tema tegi sõja alguses kõikidele hingehoidu õppinud inimestele üleskutse tulla vabatahtlikuna appi vastu võtma ja hingehoiutoega aitama Ukraina sõjapõgenikke. Mida see töö pidi sisaldama hakkama, sellest polnud kellelgi õrna aimugi, sest põgenikud hakkasid kohe tulema. Selge oli see, et saabuvad suurte hingetraumadega inimesed, aga keegi ei kujutanud ette, kui kaua see kestab, me valmistusime maratoni. Rääkisimegi nii, et see ei ole sprint, vaid maraton, võtame asja rahulikult ja vaatame.

Alguses kohe andis Põhja piirkonnas end üles 60–70 inimest. Hingehoidjate töö on organiseeritud neljas Eesti piirkonnas. Sotsiaalkindlustusamet, kes juhib aktiivset tööd majutusametites, on need nimetanud nii: Põhi, Lõuna, Ida ja Lääs.

Tallinna ja hilisemat Põhja piirkonda palus Katri juhtima hakata minul: meeskond tuli kokku panna ja seda hallata. Seda ma olen teinud sõja algusest peale. Nii et ma tulin küll vabatahtlikuna, aga praegu olen sotsiaalministeeriumi lepinguline partner ja saan selle töö eest ka tasu.

See on suur töö – tõsiselt suur töö. Algul oli meil meeskonnas 45 inimest, praegu on osalise koormusega lepinguga töötajaid 12 ja lisaks umbes sama palju vabatahtlikke, kes ka graafiku järgi tööd teevad. Ära on eri põhjustel jäänud kümme inimest, kuid aeg-ajalt käivad nad vabatahtlikuna kaastööd tegemas. Minu ülesanne on seda meeskonda hoida meeskonnana. Mina ei juhi seda ülevalt alla, mul on väga oluline, et ma tunneksin iga inimest isiklikult. Meil on igal nädalal kovichoonid ja lisaks me saame väljastpoolt supervisioone, neid pakub Naatan Haamer. Mina räägin oma hingehoidjatega regulaarselt, proovin igal nädalal iga inimesega vestelda. Lisaks seadsin ma üles kodulehekülje ukrainahingehoid.eelk.ee, mis on avatud kõikidele. Seal on ka kinnine sektsioon, mis on avatud ainult hingehoidjatele ja kust nad saavad infot, mida on vaja teada, aidates sõjapõgenikke.

Minu roll on ka teada, kus riik osutab majutusteenust – see muutub kogu aeg ja pole kellegi süü, et see ei ole kohe teada, muutused võivad toimuda üleöö.

Hingehoidjate roll on olla kohal seal, kus on Ukraina sõjapõgenikud ja kus on nende aitajad. Hingehoidjad on väga

spetsiifilise professionaalse ettevalmistusega nõustajad. Nad saavad teha tööd, mida ei saa teha psühholoogid, terapeutid, psühhosotsiaalse kriisiabi nõustajad. Hingehoius on meil lisaks vaimulik dimension. See ei ole evangeliseerimine, misjonitöö, et inimesest saaks kristlane, kui ta seda ei ole olnud, vaid meie ülesanne, võimalus ja vahend on teenida rahuga. Rahu peab hingehoidja sees olema olema. Hingehoidjal on oluline teada, et Jumal aitab.

Kui hingehoidjad käivad majutusasutustes, siis kas nad ootavad, et abivajaja koputab nende uksele seal, kus nad vastu võtavad, või nad käivad ise põgenike hulgas ringi ja vaatavad, kes vajaks abi?

Mõlemat. Meil on kõik rajatud suhetele. Kuna sõda on kestnud kaua, siis on meie hingehoidjatel tekkinud ka kliendid, kes on riigi majutusele kauemaks jäänud. Passiivsem reageeriv läheneamine on see, et hingehoidja paneb end mõne majutuskoha graafikusse kirja ja see on siis ka põgenikele teada. Kui vestlust ei ole kellegagi kokku lepitud või abivajajad ei ole ise nende juurde tulnud, siis nad käivad ringi, jälgivad, vaatavad. Kohad on erinevad.

Põhiline trauma, mis on põgenikel Eestis, juhtub ühest majutusasutusest teise minerkul. Esimene trauma on see, et inimene on jäänud Ukrainas kodust ilma, ta on pidanud piiri taha tulema. Järgneb trauma leevenemine, sest Eestis on vastuvõtt väga hea. „Oh, ma jõudsin turvaliselle kohta!“ Aga siis tekib olukord, et ta ei saagi sinna hotelli igaveseks jääda ja peab ära minema – näiteks laeva. „Ei, ma ei taha minna, see on nii õudne!“ Siis on hingehoidjad seal juures. Meie põhiline roll on siis rahustada. Meie ülesanne ei ole neile lahendusi otsida, vaid toetada Eesti riiki

nende otsuste läbiviimisel, mida tehakse, ja aidata ka teisi psühhosotsiaalse kriisiabi andjaid ja ka sotsiaalkindlustusametite töötajaid, kes on täpselt samamoodi nende traumadega silmitsi.

Meie inimesed on olnud juures, kui on saadud sõnumeid kodu kaotamisest, omaste surmast, isegi lapse surmast sõjas. Samamoodi oleme me juures olnud, kui inimesed pingsalt vaatavad telefonist või arvutist *online*-uudiseid, kas üks või teine maja on veel püsti või ei ole. Me kuulame lugusid nende igapäevasest majapidamisest: kuidas nad kasvatasid viinamarju ja kanu ja päevalilli. Selliste lugude kuulamine ja rääkijate hinge toetamine on põhiline töö, mida meie hingehoidjad teevad.

Kas me saame tõmmata siia vahejoone, missuguseid lugusid rääkisid need sõjapõgenikud, kes jõudsid siia märtsis-aprillis, ja milliseid lugusid räägivad need, kes augustis-septembris on kohale jõudnud?

Alguses oli hästi suur šokk ja loodeti, et sõda lõpeb ruttu. Nüüd hakkab lootus kaduma. Šokk on küll hakanud kaduma, aga see on võtnud teise näo. Hingehoidjate ülesanne on mitte väljendada oma poliitilisi seisukohti, sest põgenike hulgas on igasuguse maailmavaatega inimesi – aitame ikka kõiki. Aga loomulikult on Eesti riigi ametlik seisukoht toetada Ukrainat.

Kas iga inimest saab aidata?

Mis puutub põgenikesse, siis neid me saame kindlasti

toetada läbi teenuste, mida riik pakub. Peaasi, et need teenused jõuaksid nende inimesteni, kellele need on mõeldud, ja et keegi ei jääks teadmatuses aitamata. Nii et me saame toetada kõiki sõjapõgenikke, kes soovivad Eestisse jääda. Kõigepealt tuleb muidugi aru saada, mis abi neil on vaja. Sõjapõgenikel on esimesed ikka psühhosotsiaalsed küsimused: *kus mu kodu on, mida ma söön, kuhu kooli mu lapsed lähevad, kust ma saan arstiabi, kuidas ma palka saan, millega ma arveid maksan, kuidas ma suhtlen, kuidas ma saan oma raha Ukrainast kätte, kas ma kvalifitseerun toetustele?* Kui Eesti riik on nad vastu võtnud, siis me saame aidata.

See on tõeliselt kompleksne teema. Sa oled öelnud, et sellest, kui hästi abi andjad omavahel suhtlevad, sõltub abi kvaliteet.

Jah. Ma ei ole üksinda. Kui hingehoidja kuuleb traumeerivaid lugusid üksinda, siis ei ole temast enam abistajat. Tal on vaja tugisüsteemi ja see on meeskond. Tugev meeskond on alati hingehoidja kõrval, me tunneme üksusteist ja lisaks on abistavad teenused: kovisioon, supervisioon. Soolo siin ei toimi. Kui keegi hakkab soleerima, siis tahes või tahtmata ta ilmselt soovib midagi vastu saada – au ja kuulsust. Rühmas töötades pole seda otseselt vaja. Inimesel küll on loomulik vajadus tunnustuse järele, aga rühmas saab see rahuldatud.

Annelly Neame'i sõnum kogudustele

„Kogudustel on tohutu võimalus olla realselt kristlikult olemas nende Ukrainast saabunud vaeste, kodutute ja üksikute, tõrjutute ja tagakiusatute kõrval, keda hingehoidjad toetavad. Hingehoidjad vajavad oma koguduste abi ja tuge. Väga tähtis, et kogudused teaksid, et hingehoidjad töötavad eesliinil.“

Kas eestlaste ind pakkuda hingelist ja ainelist abi on taandunud ja kas asjaajamine on muutunud bürokraatlikumaks, aeglasemaks? Kas sa meie poolt näed mingit muutust?

Kindlasti ollakse väsinud. Algusest peale on ka olnud hirm sellest, mis saab siis, kui ka meil selline asi juhtub. Algul olin ma täiesti pisarais, kui vaatasin, milline külalislahkus on eestlastel ja kuidas aidati – see ei ole üldse kõikides riikides nii. Kuid nüüd on majutamine muutunud küll, läinud bürokraatlikumaks. Hea või halb? Võta sa kinni. Igasugune bürokraatia on vajalik selleks, et tekiks mingi rütm. Samas ei tohi bürokraatias ära kaduda inimene. Minu hinnangul mõnikord kaovad inimesed sinna bürokraatia sisse, masinavärk võib aidatavad ja ka aitajad teha vaid numbriteks, mutriteks. Ma arvan, et siin on oluline hingedajate kuulamine – inimlikkus võiks säilida.

Mida see pool aastat tööd hingedajate tiimi juhina on sinu endaga teinud?

Ma olen veelgi rohkem pidanud oma ajakasutust üha paremini ja efektiivsemalt jälgima ja seadma. Meie kredo on algusest peale olnud „Teenime rahu­ga“. Esimesena peab olema rahu minus endas, et ma saaksin seda rahu edasi anda oma meeskonnale. Meie hingedajate meeskond on ülimalt äge, nende meeste ja naistega lähemalt tuttavaks saada ja koos teenida on väga suur au. See, et ma võin kuuluda selliste inimestega kokku, on tore ja teeb südame alandlikuks.

Saate üleskirjutus on avaldatud lühendatud kujul.

Janusele vee pakkujad

Küsimustele vastab Lõuna piirkonna sõjapõgenike hingehoiu koordinaator Nelli Vassila.

Kuidas on Tartus ukrainlaste hingehoid korraldatud?

Tartus on meil peamiselt hotellid, kus hingehoidjad panevad end graafikusse kirja. Mina teatan hotellile, hotell paneb valmis tubade numbrid, kus pagulased on, ja kui hingehoidja tuleb, siis tal on nimekiri olemas, mis tubasid läbi käia. Sophia, Dorpat jt hotellid pakuvad seda. Eri aegadel on Tartus põgenikke vastu võtnud viis-kuus hotelli.

Igas hotellis on 20 tuba, toas kolmeli inimest. Kohad on kogu aeg täis. Praegu on küll kiire edasiliikumine, varem olid inimesed kuu aega ja isegi rohkem hotellis. Aga nüüd on kohapealne võrgustik niivõrd toetav, et nad leivad kiiresti järgmise koha.

Kui palju on hingehoidjaid, kes ukrainlaste hingi käivad hoidmas?

Tartus kolm. Aga meil on Lõuna-Ees-

tis ka teised piirkonnad ja selles arvestuses on meid koos minuga kokku üheksa. Varem olid ukrainlaste jaoks hotellid ka Otepääl, Põlvas, Valgas ja Värskas ja siis me leidsime hingehoidjaid ka sinna. Kuna hanked on läbi saanud, siis praeguseks on lepingud nende hotellidega lõpetatud, aga hingehoidjad toetavad neid ukrainlasi, kes on sinna kohapeale jäänud, ikka: teevad kodukülastusi, saavad muul moel kokku. Sellist varianti ei ole, et mõni pagulane välja visatakse ja jääks lageda taeva alla. Kuid on olnud juhuseid, kus Tartust on inimesed edasi saadetud Saaremaale Sõmerasse. Praegu ootame hanke lõppu ja ilmselt paari kuu pärast tuleb hotelle jälle juurde.

Kuidas sujub koostöö kohalike omavalitsustega?

Väga hästi. Kohalik omavalitsus on hingehoidjate suhtes väga positiivselt meelestatud ja ma saan ainult positiivset tagasisidet. Seejuures ei tee hingehoidjaid tööd ainult sõjapõgenikega, vaid ta on toeks ka kohalikele töötajatele: sotsiaalkindlustusamet (SKA), politsei- ja piirivalveamet (PPA) töötajatele, meditsiinitöötajatele või hotellipersonalile. SKA-le on hingehoidjate kohapeal viibimine olnud väga suureks abiks. Siin olid perioodid, kus SKA töötajad olid ületöötanud, jäid järjest haigeks, sest nende töökoormus oli väga pikaks ajaks suurenenud. Siis aitas väga palju see, kui hingehoidjaid neid kuulas, nad said oma koorma kuhugi ära anda.

Kas kiriku tuge on hingehoidjatel tunda?

Jaa, ikka. Mitte üksnes Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (EELK), vaid ka Eesti Kirikute Nõukogu (EKN) on tugevalt toeks. Näiteks teabelehtede printimisel oli kohe EKN-i tugi. Ka siis, kui ma pöör-

dusin koguduste poole, ei olnud mitte ühtegi kirikuõpetajat, kes oleks öelnud, et ta ei saa tulla. Isegi kui nad ei saanud meile püsivalt käima jääda, siis jäeti oma kontaktid hotellidesse ja käidi aeg-ajalt kohapeal.

Kuidas (reeglina õigeusku ristitud) ukrainlased võtavad Eesti hingehoidjaid vastu ja usaldavad neid?

Hingehoidjatega on väga soe suhe, sõjapõgenik vajab hingehoidu. Hingehoidja on nagu janusele vee pakkuja ega ole vahet, millises majast ta tuleb, vesi on vesi. Ainult siis, kui hotellidesse läheb Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku vaimulik, tuntakse teda tõesti juba kaugelt rüü järgi ära – hingehoid algab hingehoidja nägemisest.

Mida on hingehoidjad selle sõja jooksul õppinud?

Need ehk ei olegi uued õppetunnid – seda, et me suudame väga hästi teha oikumeenilist koostööd, teadsime juba varem. Praegu on selline väga tihe koostöö muidugi pidev. Siin on olukordi, kus me võtame ühendust baptistide liiduga või sotsiaalse ettevõtte Sõbralt Sõbrale esindajatega ja jagame omavahel infot. On tunda varasemast suuremat ühtsustunnet.

Millised on ukrainlastele hingehoiu andmise eripärad?

Ukraina inimene, kes siia tuleb, on hästi avatud ja südamlilik. Ka usuteemadega on ta paremini sina peal – Eesti inimene on loomuselt kinnisem ja kui ta ei ole kristlane, siis ta on veel eriti kinnine selle teema suhtes. Ukraina inimesele on usuteema aktuaalsem. Aga üks inimene kriisides leiabki Jumalat rohkem. Kui muud lootust ei ole, siis Jumal ikka annab lootuse.

Mis on hingehoidjate suurimad mured?

Mure on pidevalt muutuv olukord. Kord on SKA eestvedaja, siis PPA, kord on põhikeskus olnud Raadimõisa hotellis, siis Dorpati hotellis, siis Lõunakeskuse juures. Protsessid, mida sõjapõgenik peab läbima, pidevalt täienduvad, lähevad paremaks, aga kogu aeg on ikkagi muutumisprotsess. See teeb hingehoiuteenuse osutamise keerulisemaks, hingehoidja peab pidevalt olema kõige kursis. Suur mure on ka läbi põlemine, sest hingehoidjail on pikka aega vaja kriisiteemadega silmitsi seista. Väga lihtne on väsida.

Mida hingehoidjad arutavad esimestel kokkupuudetel ukrainlastega?

Esmastel kontaktidel küsitakse hingehoidjatel väga palju infot. *Kust leiaks kortereid? Kuidas muretseda bussipileteid? Kuidas laps kooli saab?* Kui nendele põhiküsimustele on vastused saadud, siis jõutakse sügavamate teemade ni ja räägitakse sellest, kuidas siia jõuti. Siia tuleku teekond on põgenikel põhiteema, räägitakse sellest, mida on läbi elatud, nähtud. Need on päris valusad lood vahel. Autodel, millega on siia jõutud, on olnud kuuliauke. Siis ongi lugu sinna juurde, kuidas ise pääseti napilt kuulist mööda. Või näiteks see, et kui vahepeal oli väga suur inimeste tulv, siis üks põgenik rääkis loo, kuidas ta võttis oma seljakoti ja kohvri kaasa ja läks rongijaama. See oli rahvast paksult täis ja kõik trügisid rongile, tema oma kohvri ja seljakotiga ei pääsenudki sinna, vaid jäi järgmist rongi ootama. Kui see tuli, siis hakkas jälle suur tõuklemine ja ta mäletas, kuidas keegi oli perrooni ja rongi vahele kukkunud. Ta ei teagi, mis sellest inimesest sai, sest teda tõugati juba rongi. Kohver jäi maha,

ainult seljakott, mis oli tema küljes, tuli temaga kaasa.

Kas hingehoidjate töös esineb ka rõõmuhetki?

Jaa, muidugi on ka neid. Suurim rõõm on ehk see, kui tabad ära mõne väikese asja, millega saab sõjapõgenikku rõõmustada. Näiteks kui keskus oli Raadimõisa hotellis, siis ma ise käisin seal kohapeal. Üks kaheksa-aastane tüdruk ei leidnud seal omale kohta, ta oli ula peal, kui vanemad oma asju ajasid, käis ühe juurest teise juurde, mitte millegi vastu ei tundnud huvi. Siis ma küsisin ta käest, millega ta kodus mängis. Tuli välja, et tal oli seal olnud üks väga tüüpiline nukk. Ma leidsin talle sellise nuku. Ta muutus hetkega nii õnnelikuks selle nuku ja nende riiete üle, mis selle nukuga kaasa tulid. Lapsele oligi hingehoid tehtud, enam ta tegevusetult mööda koridori ei hulkunud, vaid suutis ja tahtis omaette toimetada. Ta sai oma tugipunkti tagasi – sest tema nukku on ju nii eriline! Vaat sellised väikesed rõõmud on olnud väga soojendavad.

Milliste põgenikega on kõige raskem tegeleda?

Kõige keerulisem on nendel, kes ei orienteeru keeltes ja kellel puudub digipädevus ning kes toetuvad ainult suuliselt saadud infole. Näiteks vanemad inimesed on seetõttu hästi ärevuses – tegelikult neil ei olegi infot. Neil on palju küsimusi, aga nad ei saa neile vastuseid. Meil on küll väga palju toredaid ametnikke, kes väga üritavad, aga mitte kõigil ei ole vene keel sellisel tasemel, et saaks kõigile küsimustele vastata, mõni küsimus on väga spetsiifiline. Siis need õnnetud põgenikud käivad ühe inimese juurest teise juurde, kuni nad leiavad inimese, kellel on olemas nii keele-

oskus kui ka pädevus vastata nende küsimustele.

Teine keerulisem grupp on lapsed. Paljud Ukraina lapsed ei ole kooli saanud ja nad on natuke kõrvale jäänud. Vanem ise on stressis, tal on olmeküsimused ja teadmatus, kuidas edasi teutseda. Laps viibib seal kõrval ja tema jaoks ei jagu jaksu. Aga laps just ekstra vajaks vanema tugipunkti. Hingehoidja saab siis pisut abiks olla, aga üks vanem oleks ikka kõige parem tugipunkt. Sellised jõuetushetked on kõige raskemad.

Miks sa ise tegeled Ukraina sõjapõgenikega, kuidas sa jõudsid nendeni?

Sõja alguspäevil helistas mulle Katari Aaslav-Tepandi, et oleks vaja kedagi, kes oleks Tartu piirkonnas ja valdaks vene keelt. Siis ma tundsin, et ei saa ära öelda, pean andma oma panuse. Hingehoidja tegeleb inimestega, kes on kriisis. Seepärast ma ei saa kriisiajal panna pead liiva alla, vaid pean leidma endas jõuvarud.

Teiselt poolt mul on ka isiklik side Ukrainaga, minu vanaisa oli Ukrainast pärit, ta elas Mariupoli juures ja kaugelt sugulasi on mul terve Mariupoli kant täis, päris palju on neid seal. Ma olen kursis selle piirkonna kultuuritausta ja nende inimeste olemusega. Tunnen siiralt vajadust neid aidata.

Soovin, et sõda lõpeks. Ja et kui sõda lõpeb, siis me ei unustaks neid inimesi, vaid tegeleksime ka posttraumaatilise stressiga, mida on juba praegu näha. Kolmandaks: ka harilik vene inimene on saanud selles sõjas palju kannatada. Sooviks lepitada siinseid inimesi venelastega. Vene inimene on praegu põlu all – see on kurb. Ometi ei oma tavaline vene inimene selle konfliktiga mingit seost ja tahaks samamoodi, et sõda lõpeks.

Kõrvaltvaatajaks ei saa jääda

Õige pea pärast sõja puhkemist pakkus Tartu Pastoraadi ja MTÜ Tartu Teoloogia Akadeemia juhataja Siimon Haamer Tartu Pastoraadis oleva 40-ruutmeetrise külaliskorteri välja Ukraina sõjapõgenike majutamiseks.

Uus olukord

„Esimesed ukrainlased jõudsid meile märtsi keskel. Tuli üks ema kahe väikese lapsega: kuueaastane ja paarikuune. Lisaks ema abikaasa kolm õde, kes olid varajases täiskasvanueas, 20. eluaasta ringis. Paar nädalat hiljem jõudis siia ka abikaasa, kes omakorda paar nädalat hil-

jem läks tagasi Ukrainasse, sest mobiilseeriti sõjaväkke.

Need inimesed olid Valgevene piiri lähedalt, põhja poolt. See ei olnud küll okupeeritud territoorium, aga nende peamine mure oli see, et nad elasid sõjaväeosa kõrval. Kuna venelased pommitasid sõjaväeosasid üsna palju ja ebatäpselt, siis oli tõenäosus, et nende majake võib pihta saada, suhteliselt suur.

Kui nad juba olid mõne nädala seitsmekesi Pastoraadis väikeses korteris elanud, siis jäi see neile ikka väga kitsaks, ka nende omavahelised suhted kannatasid seetõttu. Otsisin siis kolmele öele Tartus teise korteri. Andsin neile kaasa voodipesud, tekid, padjad ja välivoodid. Pastoraati jäi naine koos kahe lapsega. Nad olid väga hoolikad ja toredad inimesed, hoidsid kõike kenasti.

Nii nad elasid suvi läbi. Ütiraha me neilt ei võtnud ja katsime igakuiselt ka söögikulud, tagasime neile kogu elamise. Muretsesin kuueaastasele tüdrukule lasteaiakoha. Me suhtlesime nendega pidevalt ja kaasasime last ka Pastoraadis toimuvatesse noortetegevustesse. Muidugi oli see omajagu keeruline, sest peale vene ja ukraina keele ta muid keeli ei rääkinud ja eks tänapäeva Eesti noored ei oska eriti vene keelt. Ka tema ema ei rääkinud peale vene ja ukraina keele ühtki muud keelt. Kuid neil tekkisid suhted teiste sõja eest põgenenud ukrainlastega, päris ükski nad ei olnud.

Augusti keskpaigas sai mees 30 päeva puhkust, tuli Eestisse oma pere juurde ja nad liikusid edasi Saksamaale. Nende kaugem eesmärk oli jõuda Ameerikasse, sest abikaasa vanaema elas seal.“

Saabusid järgmised sõjavõgenikud

„Nii kui ruumid tühjaks jäid, hakkasime vaatama, keda sinna järgmisena majutada. Septembri alguses tulid uued inimesed, üks keskealine proua koos oma 88-aastase emaga. Nemad on Sjevjerodonetskist, mis on praegu veel okupeeritud territoorium. Nende korterelamut pommitati, nii et neil polegi kuhugi tagasi minna. Esialgu liikusid nad Kiievi lähedale kellegi suvilasse ja siis juulikuus jõudsid Eestisse. Neid majutati Raadimõisa hotellis, aga augusti lõpu-ga pidid nad sealt välja kolima, leidma omale elamispinna.

Tartu Maarja kiriku juurde asutati Ukraina laste päevakeskus ja see proua sai seal tööd. Kuna ta on juba tööd saanud, siis annavad nad ka omalt poolt

*Esimene Ukraina sõjapõgenike pere elas
Pastoraadis suve lõpuni.*

väikese panuse. Kui Pastoraadi korteri turuhind oleks 500–600 eurot kuus + kommunaalkulud, siis nemad maksavad fikseeritud hinnana 200 eurot, muid kulusid ei lisandu.“

Ameeriklaste abi

„Kristlike organisatsioonide keskuse Pastoraat omanik on MTÜ Tartu Teoloogia Akadeemia ja selle organisatsiooni kaudu on abistamine käinud. Kuna akadeemial on Ameerikas päris palju sidemeid, siis ma teavitasin sõja puhkedes oma võrgustikku Ameerika Ühendriikides, et plaanime sõjapõgenikke abis-

tada ja kui nemad on valmis omalt poolt toetama, siis see on teretulnud. Kuna nad olid lahkesti valmis seda tegema, siis kogunes toetust tunduvalt rohkem, kui meil oli vaja enda juurde tulnud pere majutamiseks.

Seetõttu pakkusin luterliku kiriku kogudustele välja, et kui nemad võtavad Ukraina sõjapõgenikke vastu, siis mina aitan omalt poolt rahaliselt katta neid kulusid, mis sellega seoses tekivad. Samuti toetasin Diakoonia ja Ühiskonnatöö Sihtasutust selleks, et oleks võimalik palgata inimene – Arne Lätte –, kes tegeleks Ukraina sõjapõgenike abistamisega. Lisaks olen andnud toetust Risti kogudusele, Kadrina kogudusele ja Usuteaduse Instituudile, kuna ka seal majas on mitu peret majutatud. Samuti olen toetanud Nõmme Rahu koguduses Ove Sanderi eestvõttel korraldatud jalgrattaste soetamise projekti sõjapõgenike lastele. Nende kohtade toetamist ma praegu jätkan, sest mul ei ole rohkem sooviavalduki kogudustelt üldse laekunud. Kui keegi veel soovi avaldaks, siis saaksin

toetada – võimalused on küll vähenevad, aga mingil määral on toetusi Ameerika Ühendriikidest veel laekumas.“

Eestlased on palju empaatiavõimelised

„Praegu on justkui ajaloo kordumine – päris hirmutav. See on seesama, mida me ise oleme kogunud maailmasõja ja Nõukogude okupatsiooni tõttu. Samad mustrid korduvad ka 21. sajandil. Paljud meie inimesed põgenesid kord sõja tõttu mööda maailma laiali ja leidsid abi. Loomulikult ei saa me praegu kõrvaltvaatajaks jääda, vaid aitame.

Eestlased on niivõrd suuresti ja aktiivselt Ukrainat aidanud, et lausa üllatav. Samas kui mõelda tagasi kas või laulva revolutsiooni peale, siis võib öelda, et see on eestlase loomuses. Siis, kui on vaja kokku hoida ja aidata, siis tulakse ja tehakse seda. Seega ei peakski nüüdset kogemust üllatavaks pidama, pigem saab hea meelega tõdeda, et eestlane on inimene, kellel on kaastunnet ja empaatiavõimelised päris palju.“

Alates septembrist võimaldas Siimon Haamer Pastoraadis elama hakata uutel põgenikel.

Lea Saares on ühendatud tohtu kaastunne ja professionaalsed ametioskused. Just seda on sõjapõgenikel temalt vaja.

Alati tuleb valida inimlikkus

Alates septembrist on Tartus Maarja koguduse ruumides EELK Diakoonia ja Ühiskonnatöö SA ja Luterliku Maailmaliidu toel ning Lea Saare juhtimisel tegutsenud Ukraina sõjapõgenike perede päevakeskus. Juba esimesel kuul oli seal 121 külaskord – ilmekas tunnistus sellest, kui vajalikku aitamistööd tehakse.

Perede päevakeskuses võetakse vastu kõiki Ukraina pagulasperede lapsi, vanusest sõltumata. Lisaks on oodatud kõik pered ja ka üksikud inimesed, kellel muidu polekski kellegagi suhelda.

Keskuse loomise idee tekkis Lea Saarel siis, kui ta sotsiaalministeeriumi üleskutse peale hakkas sõjapõgenikele psühholoogilist abi pakkuma ja tegi palju kodukülastusi. Niimoodi pääses ta põgenikele päris lähedale ja koges, et nende turvatunde taastamine käis ikka läbi käterättide, pottide-pannide, teki-kottide. Kõige selle üleandmisel toimusid aga ka pikad vestlused, kus Lea sai aru, et need inimesed, kellel polnud

enam võimalik elada vastuvõtukeskustes (hotellides) ja kes pidid omapäi hakkama saama, on jäänud üksi. „Neil ei olnud kodust kuhugi välja minna ja nad jäid kodus isolatsiooni. Ma tajusin, et nad vajavad kuhugi veel justkui oma pesa, kus käia,“ seletab ta.

Lea Saar rääkis sellest Diakoonia ja Ühiskonnatöö SA juhi Avo Üprusega. Parajasti avanes siis EELK kaudu võimalus saada Luterlikust Maailmaliidust raha pagulaste toimetuleku toetusks – unistus sõjapõgenikele kooskämispesa punumisest muutus seetõttu reaalsemaks.

Kui rahapakkumine tuli, siis tekkis mõte võtta tööle inimene, kes on ka ise

sõja eest põgenenud ja saab põgenikega rääkida kui oma omadega. Soovitati Larissa Osipovat. Larissal on Ukrainas saadud psühholoogi-pedagoogi diplom ja ta on töötanud lasteaias peaaegu kogu elu – kasvatajana, juhatajana. Ukrainast põgenes ta sõjategevuse eest, ta kodu on purustatud, tema lähedasi on hukkunud. Praegu elab ta Pastoraadis.

„See kõik on Jumala hea juhtimine kogu selle halva asja juures: et anti see mõte, tuli toetusraha, projekt sai rahastuse, leidsime töötaja, kes on imetore inimene, ja Pastoraadis saime kokkuleppele Siimon Haameriga, et Larissa saab seal elada,“ on Lea tänulik. Hoolimata suurtest isiklikest tragöödiatest,

saab Larissa aru, et elu on siiski vaja jälle üles ehitada ja sellega edasi minna. „Mul on hea meel, et ta sedasama mõtet jagab edasi ka peredele, kes siin meie juures käivad – nii neile, kes käivad siin humanitaarabi järel, kui ka neile, kes tulevad siia lastega mängima või niisama aega veetma, teed jooma. See oligi see, mida ma tundsin, et me peame tegema. Me peame jagama neile lootust, peame aitama neil turvatunnet taastada,“ tunneb Lea, et ta on omale parima kaastöölise saanud.

Lapsed tulevad päevakeskusesse siis, kui saavad. Õnneks on Tartu linn hästi vastutulelik olnud ja koolikohad on kõigil. Kuid mõnel pole veel lasteaiakohta

ja 4–5-aastastega teeb Larissa päevakeskuses neile suunatud tegevusi: kleebibvärvib ja meisterdab muid kunstitöid, nad lahendavad üheskoos mõistatusi, õpivad tähti ja seavad neid sõnadeks. Lapsed on vahvad, haaravad kõike lennult.

Luterlikult Maailmaliidult saadud toetusest saab palgarahasid maksta veebruari lõpuni. Kuid Lea loodab väga, et Tartu linna ja riigi abil saaks pagulaste päevakeskus tegevust jätkata kuni 2023. aasta lõpuni – sest kuigi sõda on selleks ajaks loodetavasti läbi saanud, on sõjapõgenikega siiski veel omajagu tegelemist, õige paljudel polegi enam kuhugi tagasi minna, nende kodud on hävinud

Larissa suudab turvatunnet pakkuda ka suurimaid sõjatraumasid üle elanud lastele.

Anna ukrainlasele õng kätte!

Lea Saar: „Ma olen paljude sõjapõgenikega käinud kalal ja olen aidanud neile kalapüügivarustust otsida. Paljud mu sõbrad on kalamehed. Eestlased on sellised, et ega neile ühest õngest ei piisa, ikka on vaja uuemat ja paremat. Paljud ongi nüüd annetanud oma kalapüügivarustust. Kalapüügifirma Salmo annetas minu palve peale täiesti uued kalapüügikomplektid ja ma jagasin neid laiali. No ja ei anna neid ju kuskil tänava peal üle. „Davai, tule, saame Emajõe ääres kokku!“ Mina seal siis juba püüan ja nad tulevadki. Loomulikult proovime kohe ära, kas varustus on hea. Jutud lähevad siis ikka ka Ukraina kalavetele. Nende väikesed lombid on meie järved. Siis nad räägivad, mis kala ja kui palju nad on sealt saanud. Niimoodi sa lõhudki müüri ja annad neile headust ja turvatunnet oma isikuga edasi. Koostöös Tartu Loodusmajaga me tegime sellise päeva, kus kutsusime Ukraina lapsi kala püüdma. Emad muidugi tulid ka kaasa. Häid plaane jagub meil tulevikukski.“

*Emajõgi peab praegu
asendama ukrainlastele
laia Dneprit.*

ja tagasimineki seetõttu takerdunud.

„Alati vaatad sa inimeste silmi. Sõjapõgenike silmad on tühjad, kurvad,“ räägib Lea nukralt. Vahel peab ta siin Eesti inimestele selgitama, et saadagu ometi aru, neil ukrainlastel oli Ukrainas väga ilus elu: ilusad suhted, ilusad riided, head kodud. Kõik oli neil olemas. Ja enam pole mitte midagi, nad tulevad

kahe kotiga, mõni vaid ühega. „Me ei saa suhtuda neisse kui teisejärgulistesse. Nad on samasugused inimesed kui meie, aga nad on sattunud õnnetusse. Meil on sama naaber ja ühel hetkel võime ka meie olla täpselt samas olukorras,“ saab Lea põgenikest lõpmata hästi aru.

Inimesel on alati valik, missugusele teele ta astub. Kui Lea mõtleb nende

laste peale, kes on sõja jalust oma pere-
dega põgenenud ja kogenud väga halbu
asju, saab ta aru, et nende vanematel,
aga ka meil endal, on väga tähtis mõju-
tada neid liikuma heas suunas. Kas või
naeratame neile ja julgustame lapsi. „Me
kunagi ei tea, mis jääb lapse südamesse.
Võib-olla tekib tal just nüüd ja siin
teadmine, et kõik inimesed siiski ei ole

Larissa joonistab, lõikab, kleebib ja loeb-laulab 4–5-aastaste sõjapõgenikega.

kurjad.“ Kui inimene hakkab juba ise oma asjade eest otsustama, siis ta saab valida: mina olen kurja kogenud, aga ma ei taha seda teistele edasi anda.

Kirikus me saame nii palju ära teha. Samuti koolides. Lea võtab selle kokku: „Ükski reegel, mis on kirja pandud, ei kaalu üles inimlikkust. Alati tuleb valida inimlikkus. Kui me seda ei vali, siis me oleme tagasi samas kohas, kust Jeesus alustas. Ära jäta lamajad kraavi, isegi kui on pühapäev! Aita teda! Tõsta ta sealt välja! Kui seda tööks elada, siis me käime Jeesuse jälgedes ja oleme päriselt kristlased. Aamen.“

1. LUGU Suurt kurjust saab välja ainult headusega

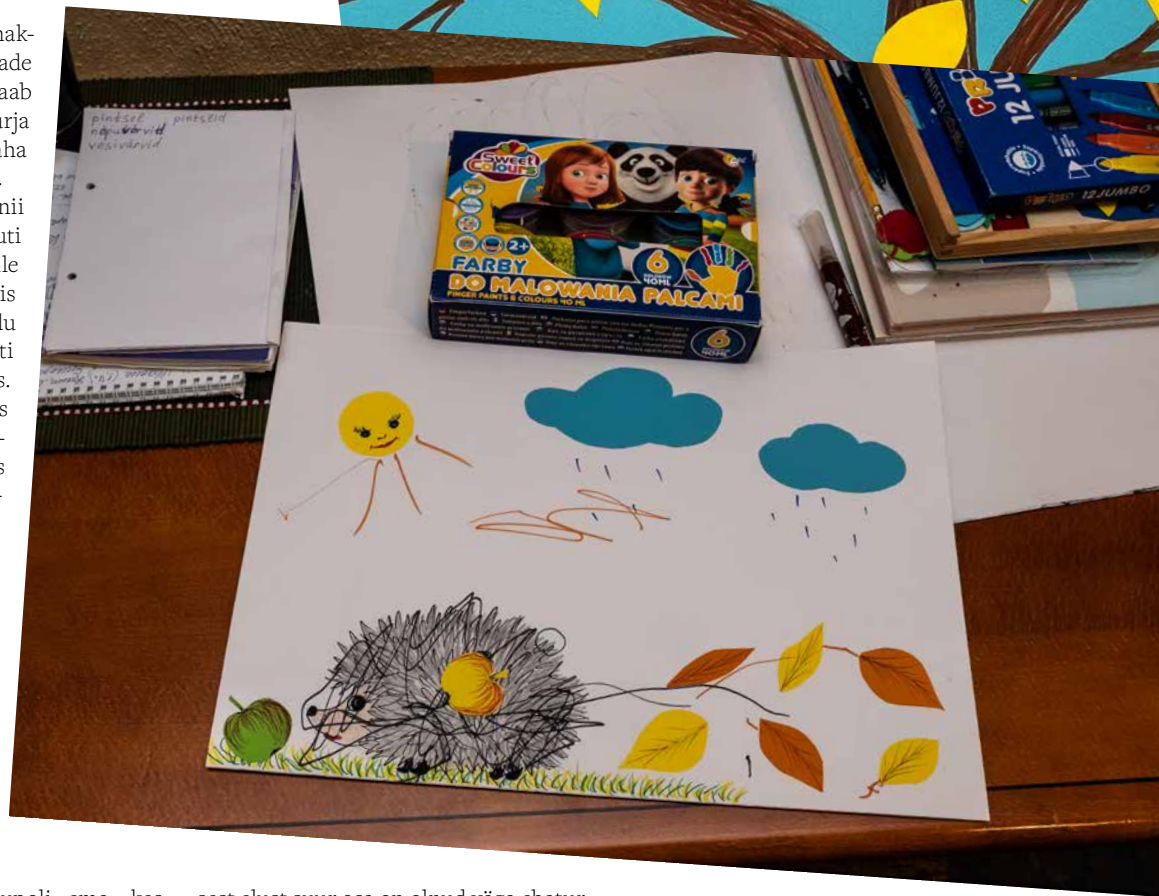
„Siia tuli üks Mariupoli ema, kes oli oma lähedastega olnud sõja algul Ukrainas pikka aega turvalisuse pärast keldris. Tema laps on praegu aasta ja kaheksa kuu vanune. Nad põgenesid siia Venemaa kaudu ja nüüdseks on ka isa siia jõudnud. Laps on emasse väga klammerdunud ega lase teda hetkekski lahti, et saaks veidi puhata, teha omi asju. Kui oli keldris oleku aeg, siis oli laps vähem kui pooleteiseaastane. Nii et tema väike-

sest elust suur osa on olnud väga ebaturvaline. Lapse kogemus räägibki sellest, et elu on ebaturvaline. Parem on klammerduda ema külge, sest muidu läheb võib-olla veel hullemaks.

Siin me rääkisime sellest olukorrast ja ema mõistis – ta ei olnud sellest varem osanud niimoodi mõeldagi. Paljud arvavad, et lapsed ei saa sõjas toimuvast aru, aga lapsed saavad sellest aru omas keeles ja meeles. Nad ei tea, et selle asja

nimi on sõda, aga nad teavad, et neil on halb, ebamugav. Vanemad kardavad, paljud nutavad. Lapsed elavad selle keskel ja võtavad selle endasse ja elavad käitumise pealt kõik selle endast välja.

Kui nad siia päevakeskusesse tulid, siis juba esimesel korral suutis Larissa selle lapsega tegeleda nii, et tüdruk ei tahtnudki siit ära minna. Ema sai käia teises toas, istuda, minuga teed juua. Ja

„Dota! Pea kinni!“ hüüdis Anni naeratusele järele, aga see lendas naabrionu kaabuservalt edasi bussipeatusesse, kus seisis kollase vihmamantliga tädi.
Naeratus puges tädi krae vahele ja sealt tema suule.

«Зачекай! Тримай її!» - гукнула Анні услід, проте усмішка вже полетіла далі від сусіда до автобусної зупинки, де в жовтому дощовику стояла тітонька.
Усмішка, зачепившись за комір тітоньки, вилізла на її вуста.

12

kui Larissa kutsus jalutama, siis sirutas laps käed ta poole ja oli valmis minema tema jaoks täitsa võõrale inimesele süle. See tüdruk veel ei räägi, aga väljendas niimoodi seda, et ta oli nüüd osa saanud millestki nii heast – ta oli valmis seda võõrast inimest usaldama. Sealt edasi saab ainult paremaks minna, mingi valus asi justkui murti selles peres katki ja ema sai siit meie juurest ka teadmisi, kuidas koduse eluga edasi minna. Kui inimesed on kogenud nii suurt kurjust, siis seda kurjust ei saa välja range reeglite ega keelamisega, vaid ainult headusega.“

2. LUGU Vastastikune headuse vahetamine

„Lapsed käivad oma vanematega sageli turu peal ostmas värsket toidukraami. Turumüüjad juba teavad, et nad on

ukrainlased. Larissa julgustab lapsi, et kui need kas või ühte sõna eesti keeles teavad, siis ütelgu seda turutädi-dele. Nii saab õpitud sõnu kohe suhtlusesse rakendada. Näiteks „**пожалуйста мне** kilo kartulit“ või „**пожалуйста мне** punased õunad“. Kui nad on nõnda teinud, siis müüjad alati rõõmustavad. Üks laps sai turutädilt seepeale tõeliselt ohtvalt kiita! Väga südamlük. Nüüd see laps pikibki eesti sõnu oma lausetesse. See on vastastikune headuse vahetamine. Turumüüjatel on nendega ka päris tore.“

3. LUGU Peaasi, et elu on alles, hing sees

„Eile käis siin ema oma pojaga. Kahe aasta eest oli nende pere ostnud Ukrainas maja ja eelmise aasta augustis sai see remonditud just selliseks, nagu nad tahtsid. Ema ja isa tegelesid ettevõtlusega ja otsisidki maja selleks, et *catering*’i-teenust

paremini pakkuda. Just sai sisustatud hästi suur ja professionaalne köök, et oma äri veelgi laiendada. Nüüd paraku enam ei ole seda maja, see hävis pommitabamuses.

Nad tulid siia ja elavad praegu ahiküttega puumajas, mis ei ole kuigi heas seisus. Kusjuures maksavad selle eest üsna krõbedat üüri. Naine ütleb: „No näed. Seal oli meil kõik, aga siin tuled ja alustad kõike otsast peale.“ Samas oskavad nad seejuures olla tänulikud: peaasi, et elu on alles. Humanitaarabi vastu võttes ütles naine: „Asjad saab ikka, aga elu uuesti ei saa.““

4. LUGU Aren on silmaga näha

„Mängisin siin viieaastase poisiga. Meil on ladina tähtedega klotsid (nemad ütlevad **естонские буквы**). Kõigepealt me ehitasime torni ja siis püüdsime laduda ta nime. Ta algul ütles, et teab ainult s-tähte, aga siis tuli välja, et ta teadis kõiki ladina tähestiku tähti. Lõpuks me saime kõigi ta pereliikmete nimed kokku ja lisaks veel mõningaid eestikeelseid sõnu: *ema, isa, aitäh, palun, värve*. Nii et toimub lausa silmanähtav aren.“

Korjandusrahad otse abivajajatele

Küsimustele vastab Tartu praost ja
Peetri koguduse õpetaja
Ants Tooming.

Millega te olete alates veebruari lõpust tegelenud, kui mõelda Ukraina sõja pooldest?

24

Peamiselt olen ma end kursis hoidnud

sellega, mis Ukrainas toimub. Meil meedias näha olevad faktid enam-vähem kattuvad nendesamade ütlustega, mis ma sealtpoolt saan. Olen nii meedia vahendusel kui ka meili teel püüdnud omada ülevaadet. Eks kirjavahetus käib hooti, aeg-ajalt side katkeb ja ka teemad ammenduvad, väga raske on pidevalt ühtesid ja samu kaastundenootte saata, sõnad saavad ühel hetkel otsa. Algul oli kirjade pingpongitamine meil väga tihe. Harkivis oli ärev aeg just sõja alguses, kui majad said pommidega pihta –

seda ei suutnud inimesed ette kujutada. Tänapäevaks on see igapäevasus. Ehmatav šokk on nüüdseks ületatud, aga algul see pani inimesed liikuma lääne poole.

Kas sõjaga saab harjuda, kohaneda?

Iga asjaga saab kohaneda. Ma ise olen kunagi olnud väga karmides tingimustes Vene kroonus, lausa vangilaagrites, ja seal ka inimesed kohanesid lõpuks. Ka sõjaga saab kohaneda, inimesed muutuvad sõjatargaks, oskavad ennast hoida ja mitte nina pista sinna, kus on

väga ohtlik. Harjuda ei saa küll piinamaise ega igapäevase kiusamisega. Kuid praegu Harkivis seda pole. Ma ise pole seal küll kohapeal käinud ega sõja hõngu otseselt hinganud, kuid olen vestelnud sõpradega, kes on seal käinud – see on ikka täiesti teine maailm seal praegu. Teid ei ole, kõik on lagunened. Tõenäoliselt ma enne ei lähe sinna, kui kõik on rahunenud, ma ei ole ju militaarabiline, minusugustel ei ole praegu mõtet sinna oma nina toppida, me jääksime seal jalgu. Aga kui elu on stabiliseerunud ja nad on oma koguduseelu saanud seal igapäevärütmiga, siis ma lähen kindlasti.

Millest tuli teil ja Peetri kogudusel just korjanduste abil aitamise soov?

Praegu me korjame raha võitlejate talveriietuse jaoks. Siin korjatakse raha kokku, aga selle saab vastav Ukrainas tegutsev tehas või ettevõtte. Kõige praktilisem ongi raha otse abivajajateni saata, vahendajad on, nagu nad on, paratamatult kulub vahendustegevuse peale suur osa summast, mis on kogutud. Seda on

nähtud varemgi, näiteks ka Eesti Rahva Muuseumi jaoks korjati 1980-ndate lõpus ja 1990-ndate alguses tohutuid summasid, aga keegi ei tea, kuhu need on jõudnud.

Me ei tea siin, mida oleks vaja korjata. On küll vaja medikamente, riietust ja süüa, aga kui seda on võimalik sealt kohapealt osta ja võib-olla isegi odavamini kui siin, siis see valik on ju parem. Seepärast oli meie lahendus raha otse abivajajatele. Koguduses me asju ei ole korjanud, sest Tartu Jaani kirik võttis selle suuresti ette ja mitu üliõpilasorganisatsiooni tegelesid sellega. Aga tagasi on niisugune, et seda kraami sai sinna lõpuks väga palju ja see oli niivõrd eripalgeline, et seda ei osatud täpselt kuhugi saata. Nii et asjadega tegelemine väsitab ja koormab tegelejad üsna ruttu ära. Inimestel on küll südamest tulev soov aidata ja midagi ära teha, aga sageli tuuakse siis ära ka need asjad, mida endal ei lähe üldse vaja. Isetegevuslik abi hankimine alguses võib-olla töötab, aga täna enam mitte. Meie otsustasime kohe, et me ei hakka sellega tegelema.

Kui teil on korjandus tehtud ja te olete raha ära saatnud, kas te siis teate, mida selle eest Ukrainas ostetakse?

Me võtsime seisukoha, et me ei küsi ega huvitu. Me usaldame neid inimesi, kes kogudusi juhivad, küll nad ise teavad. Isegi kui neil peaks minema vaja seda enda abistamiseks ja päästmiseks, siis ka see on juba suur asi. Me aitame, anname ega küsi, mida nad selle eest teevad, mingit aruannet me ei nõua. Aga ma siiski tean, et vähemalt osa rahast on neil läinud vahendustegevuse rahastamiseks, transpordiks Poola ja Harkivi vahet. Nad töid Poolast oma koguduse liikmetele ja nendega seotud inimestele

neid vahendeid, mida nad vajasisid. Vahe-
maa on meeletu, seda isegi ei kujuta
ette, kuidas neid teid pidi on seal praegu
sõita – kulukas ettevõtmine.

Seda ma ei usu, et meie raha
läheks relvade ostuks, ja ka
Eestis käib relvaabi hoopis
teisi kanaleid pidi. Kogudu-
sed tegelevad seal sarnaselt,
kui Saksa okupatsiooni ajal
oli Eesti kirikutes: naisringid
korjasid võitlusväljal olevate
poiste tarbeks kindaid, sokke,
tubakat ja muud vajaminevat.
Ma arvan, et kui seal üldse
sõjavälja toetatakse, siis han-
gitakse midagi sellist.

Kuidas käib raha reaalse üleandmine? Kas panga- tegevus Ukrainaga toimib probleemivabalt või viite raha ise kohale?

Pangaülekanded töötavad
kenasti, tõrkeid ei ole. Ja isegi
kui pangautomaat saab Har-
kivi linnas pommitabamuse,
siis järgmises linnas panga-
automaat ikkagi töötab ja raha
saadakse kätte. Me saadame kindlatele
kontodele, neidsamu kasutab ka EELK,
kui teeb suuri kiriklikke korjandusi. Nii
et ka peapiiskopi poolt lõikustänupühäl
korraldatud korjandus jõuab samade
saajateni.

Kuidas teil on õnnestunud oma kogu- dust kaasa tõmmata, et nad innustu- vad ja aitavadki?

Üldine hoiak on aitav ja toetav. Kõik
meie tegevused toimuvad praegu Uk-
raina lipu all, meil on see lipp kiriku-
saalis rõdu küljes Eesti lipu kõrval. Sõja
algul oli ka lindikandmisaktsioon ja ma
arvan, et meil ostis iga koguduseliige

omale lindi – päris krõbeda hinna eest.
Me tellisime need Lipuvabrikust ja sai-
me päris ruttu kätte. Paljud kannavad
neid siinamaani rinnas.

*Selle haruldase margi on Peetri kogudus
saanud tänuks Harkivi evangeelselt
luterlikult koguduselt.*

Me palvetame kogu Ukraina maa
ja rahva eest, et see sõjasõgedus pea-
tuks. Mõni kogudus on meil olnud ka
nimeliselt eestpalvetes, eelkõige Harkivi
kogudus ja peapiiskop. Osa kogudusi
on okupeeritud aladel ja seal on kirik-
lik tegevus peaaegu katkenud, seal on
luterlastel praegu mõistlik oma pere ja
elu eest vaikselt hoolt kanda, mitte aval-
likult protsessiooniristiga ringi käia –
see oleks otsene märtrisurma minek.

Sõda on kestnud päris kaua. Kui palju raha te olete selle aja jooksul korjan- dustega kogunud ja abi saanud? Ja kas teil endal ja ka kogudusel hakkab tulema mõningast väsimust sõjast ja aitamisest?

Ei, mina küll ei ole terves meie
ühiskonnas sõjaväsimust tähel-
danud. Toetusvõimekus aeg-
ajalt lainetab, aga kui me siin
jälle korjandused teeme, siis
ei saa öelda, et need ei toimiks.
Võib-olla oli algus pisut tormi-
lisem, aga selline korralik sum-
ma, mida ei ole piinlik saata,
on alati laekunud. Me oleme
neli-viis üldkorjandust teinud
ja ikka elatakse kaasa – millest
siin väsida! Selle ajaga oleme
korjanud oma koguduses abi
suurusjärgus 15 000 eurot.

Miks Jumal laseb sel sõjal toimuda?

Ega see Jumala tahe ole, see
on ikka inimlik sõgedus ja kur-
jus, mis inimeste läbi maailmas
vallandub. Aga üks miks-küsi-
miste küsimine on inimlik,

üldplaani me ei näe ega suuda aru saa-
da, et Jumal ei ole midagi sellist korral-
danud, vaid kõik lähtub ikkagi inimesest
ja tema sisse pugunud kurjusest. Küll
Jumal selle ühel hetkel peatab. Aga seda
me teame ka, et Jumala veskid ei jahvata
nii kiiresti, kui inimene sooviks.

See inimene, kes on näinud, kuidas
kõrval kadu toimub, ja ikkagi veel hin-
gata tohib, saab ehk aru, mis on tänulik
meel ja kuidas see saab esile tulla.

Palvetame, et see katk – sõda ja vere-
valamine – läheks eemale nendest, kes
on praegu selle hirmsa sõja küttesse
haaratud, ja jääks meist endast võimalik-
ult kaugele.

Armastatu juures on kõik meeldiv ja armas

Konsistooriumi diakoonia valdkonna
assessor, Usuteaduse Instituudi
rektor ja Nõmme Rahu koguduse
õpetaja Ove Sander jutustab oma loo
sellest, kuidas ta koos kaaslastega on
Ukraina sõja algusest tänaseni Eestis
abistamisrindel tegutsenud.

Nii see algas

„Minu ja mu pere jaoks algas kõik
27. veebruaril, kui hommikohvi ajal sain
kõne Püha Vaimu koguduse esimehelt
Ülle Guninilt. Ta ütles, et Ukrainast on
Eestisse saabunud üks armas neljaliik-
meline pere: isa, ema ja lapsed. „Kas sul
oleks võimalik elamispiinaga aidata?“

Ma vastasin: „Loomulikult! Usuteadu-
se Instituudis on ruumi.“ Leppisime kok-
ku, et saame pühapäeval pärast kirikut
kokku. Kohtusimegi Pühavaimu kiriku
õues. Tunne oli selline, nagu oleksime
nende ukrainlastega juba vähemalt sada
aastat üksteist tundnud. Nii me siis kohe
„adopteerisime“ selle pere ja nad elavad
nüüd Usuteaduse Instituudis (UI). Sel-
lest päevast tänaseni on olnud meil palju
ühiseid hetki nii Ukraina toidulauas kui
Rakvere spaas, Tallinna teletornis kui ka
paljudes teistes paikades. Oleme tõesti
lähedaseks saanud.“

Päris oma Ukraina perekond

„Enne 24. veebruari ei olnud ilmselt
keegi väga palju mõelnud Ukrainale,
samuti ei olnud teadmisi palju. Tänu
intensiivsele suhtlusele selle perega hak-

kas Ukraina mulle tuttavamaks saama. Eelkõige aga armsaks ja südamelähedaseks. Olen ikka õelnud, et kui mees armastab naist või naine meest, siis kõik, mis on armastatuga seotud, on talle meeldiv ja armas. Nüüd on minuga midagi sellist Ukraina suhtes – võib-olla isegi mõni Ukraina söök, millest ukrainlased ise väga ei peagi, on minu jaoks kõige maitsev.

Borš, erinevate täidistega vareenikud. Imelised. Väga maitsev on tatrapiirukas seenekastmega. Pereema Khrystyna, kes erialalt on muusikapedagoog, on ülihea kokk ja on meile paar korda valmistanud mitmekäigulisi Ukraina söömaaegu. Üks selline gurmaananne hetk oli siis, kui me pühitsesime Ukraina iseseisvuspäeva UI-s, kohal olid kõik meie maja ukrainlased ning mitu Ukraina sõpra ja toetajat.

Omavahel suhtleme vene keeles ja pean neile tänulik olema oma tänase vene keele eest. See oli mul kuskil sees,

aga aktiivse keelena üsna roostes. Kuid poole aastaga olen nendega suheldes vene keele eneses üles leidnud ning saan enam-vähem hakkama. Muidugi ei ole vene keel ukrainlastele esimeseks valikuks, kuid kui muid võimalusi ei ole, siis on see väga hea suhtlusvahend.

Septembris aitasin pereisa Andriil asutada ehitusfirma, mis teeb nii üldehitust kui remonditöid. Kuigi Ukrainas oli ta mitme hotelli määndžer ning tegelenud eelkõige inimeste juhtimise ja töö korraldamisega, on ta kuldsete kätega mees. Ka UI fassaad näeb täna igati kena fassaadina välja ning maja seeski on mitu ruumi kaunimaks muutunud – suures osas see on Andrii tehtud.“

Ukraina abistamise võrgustik

„Lähisuhtlus Andrii ja Khrystyna perega andis mulle esimest aimu Ukraina valust ja vajadustest. Kuivõrd mul on jäänud sidemeid riigiametitega oma sot-

siaalministeeriumi ajast (Ove Sander töötas kaks aastat sotsiaalministeeriumi peakaplanina – *toim.*), samuti erinevate abiorganisatsioonidega, siis tundus väga loogiline tuua need ametid ja struktuurid kokku ning püüda midagi teha Ukraina heaks. Juba märtsi alguseks oli meil olemas võrgustik, mis püüdis olla toeks nii Ukrainasse abi saatmisel kui ka meil elavate ukrainlaste toetamisel. Kohtusime igal hommikul Zoomis ja seal oli inimesi ministeeriumidest, erinevatest organisatsioonidest ning loomulikult ukrainlased ise.

Väga suur roll oligi siin just Ukraina kogukonnal endal – Ukraina Kreeka-Katoliku Kirikul ja Ukraina Kultuuriseltsil. See oli imeline töö, mida need inimesed sõja alguses tegid ja teevad täna oma kodumaa aitamiseks. Tallinnas Laboratooriumi tänaval asuv Ukraina kirik oli tõeliseks logistika keskuseks! Ukraina poole liikusid riided,

toiduained ja muu eluks vajalik. Püüdsime omalt poolt pakkuda transpordiabi. Näiteks aitasid vaimulike Marek Alveuse ja Ulvar Kullerkupu firmad oma väikebussidega toimetada kaupa Ukraina piirile. Oli väga hea, et juba mõne nädala pärast võttis Eestist Ukraina suunas liikuva abi koordineerimisele üle välisministeerium, sest selliseid asju pikalt ainult oma jõududega pole võimalik teha.

Siinkohal meenub üks ütlus sise-ministeeriumi asekanclerilt Raivo Kүүidilt, kes samuti aktiivselt osales võrgustikus. Kүүit märkis, et kodanikuühiskonna organiseerumine on toimunud väga kiiresti ning sellest on olnud suur abi riiklike abistamisvõrgustike väljaarendamisel ja toimimise hakkamisel.

Pöörasime oma pilgud muidugi ka Eestis elavate ukrainlaste vajadustele ja probleemidele. Tookord olid nendeks Eestisse tulemisega seotud formaalsused ning siia jõudes juba elamispinna, toidu ja igapäevase toimetuleku teemad.

Meie võrgustikus olid esindatud päris paljud ametid ja organisatsioonid. Tohtu koormuse said muidugi Eesti Pagulasabi ning Toidupank – nende pingutused ukrainlaste aitamisel vajaksid täiesti eraldi peatükke. Näiteks Toidupanga juht Piet Boerefijn oma abilistega ei toitnud ainult tuhandeid sõjapõgenikke Eestis, vaid nad kasutasid ka oma sidemeid Ukrainas ja saatsid toitu sinna. Siin oli loomulikult palju riigi abi ja erainitsiatiive, nii et Toidupangal oli, mida jagada. Tegime ka Nõmmel toidukorje, millest veel osa viisime hiljem Mäepealse ja Kopli majutuskohta.

Täiesti omaette teema, millega tookord kokku puutusin, oli ravimite oma. Ukraina kogukond Eestis oli väga aktiivne ravimite kogumisel ja saatmisel oma kodumaale. Koguti nii ravimeid kui raha nende ostmiseks. Peamine küsimus aga

oli selles, kuidas hankida ja saata just neid ravimeid, mida Ukrainas tol hetkel oli vaja, ning samas ka see, et inimesed ei annaks ära neid ravimeid, mida nad ise tarvitavad. Et ka saadetakse ravimid oleksid kvaliteetsed. Siin oli eelkõige vaja viia see info, kuidas toimub Eestist ravimite väljaviimine, nendeni, kes soovisid sellega tegeleda. Samuti oli päris alguses tähtis info vahendamine selle kohta, milliseid ravimeid Ukrainas vajati – see info jõudis Ukrainast väga kiiresti meie kohalike ukrainlasteni.

Kuidagi ei saa mööda minna hingeabist, mida ju põgenikud võib-olla veel kõige rohkem vajavad ja vajavad. Seda

eelkõige muidugi kristlikus võtmes, sest ukrainlased on väga usklikud inimesed. Siin on suuri teened sotsiaalministeeriumi peakaplanil Katri Aaslav-Tepandil, kes on rajanud üle-eestilise struktuuri ukrainlastele hingeabi pakkumiseks. Sellega on seotud nii ministeeriumi vaimse tervise osakond koos oma partneritega kui ka kümned kaplanid ja hingehoidjad, kes töötavad ukrainlastega nende majutuskohtades, samuti laeval.“

Eelkõige me oleme abivajajate jaoks olemas

„Nii et mul oli arm ja õnn nende asjade juures olla. Eks mõned väiksemad pro-

Pereema Khrystyna on erialalt muusikapedagoog. Ul-s korraldab ta aeg-ajalt suuri Ukraina köögi gurmeeõhtusööke. Abikaasa Andrii kehastub siis abikokaks.

jektid on olnud ka viimastel kuudel käsil. Olen püüdnud koguda jalgrattaid ning toimetada neid Ukraina lastele. Siin pean tunnistama, et oleks olnud vaja rohkem aega ja pühendumist, kuid sellele vaatamata sai mõni Ukraina laps suvel liikuma. Ka praegu on projektis veel natuke raha, et sellest jalgrattaid osta.

Oleme oma toad UI-s hoidnud avatuna Ukraina sõjapõgenikele. Ega ma täpset arvu oskagi öelda, kui mitu inimest meil nende kuude jooksul on siin elanud. Rõõm on olnud kõiki neid vastu võtta. Siinkohal tuleb ka tänada MTÜ-d Tartu Teoloogia Akadeemia, kes oma Ameerika toetajatega on pakkunud rahalist tuge ukrainlaste majutamisel.

Eks iga inimene tahab oma koju. Nii on ka sõjapõgenikega. Nad tahavad koju. Kuid siiski on ka neid, kes on erinevatel põhjustel otsustanud siia jääda – näiteks ka meie oma Ukraina perekond plaanib siia jääda. Lapsed on Vanalinna Hariduskollegiumis, vanemad töötamas. Nad on sisse seadmas oma elu Eestisse ning loomulikult vajavad nad selleks nõu ja tuge. Eelkõige aga armastust ja lihtsalt nende jaoks olemasolemist.“

Miks on vaja kristlasel hädasolijat aidata?

Ove Sander

Vastastikune abistamine ja üksteisele toeks olemine on midagi väga üldinimlikku. Samuti on see ka midagi üldreligiooset ega piirdu ainult kristlusega. Tõsi, kristlik usk rõhutab erilisel viisil ligemesearmastust ja halastust, kuna see on meiepoolne vastus armastusele ja halastusele, mida me Kristuselt igal hetkel oma ellu vastu võtame. Kui meid on armastatud ja meie peale halastatud, siis ei saa ka meie muidu, kui elada armastuses ja halastuses.

Kõiges selles aga on meile jäetud nii eeskujuga kui reaalse abi, et me võiksime elada armastuses. Eeskujuga on meile Jeesus Kristus, kelle armastus leidis alati tee nendeni, kelle abivajadus ja ahastus olid kõige suuremad. Nõnda kutsutakse meidki minema sinna, kus valu ja vaev on kõige talumatum, et võiksime sellele kas või natukenegi leevendust tuua. Ja meile on jäetud ka Püha Vaimu vägi, juhatus ja rõõmustus, et aidates ei pea me ainult iseene järgi ja tarkusele lootma, vaid teeme seda koos Jumalaga. Teeme seda Temalt saadud jõuga ning kogeme selles teenimises kindlasti jumalikke õnnistusi.

Piiblis on erilisel viisil rõhutatud vajadust ja kutset aidata võõraid. Sellest on palju juttu Vanas Testamendis, kus just iisraellasi kutsutakse olema halastajad võõrastele. Neile meenutatakse nende elu võõrsil ja seda, kuidas Jumal neid oli õnnistanud ja hoidnud. Seepärast kutsu-

ti neid ja kutsutakse meid suunama oma tähelepanu ja teenimist inimestele, kes on pidanud oma kodudest lahkuma ning kellel arusaadavalt on uues ja teistsuguses kultuuris raske toime tulla.

Täna on Jumal andnud meile võimaluse ja eesõiguse anda Tema armastust, abi ja headust edasi Ukraina sõjapõgenikele. Saame olla tänulikud, et nii riigi kui kirikuna, nii kogudusete kui üksikisikutena oleme seda teinud ja tegemas. Võin tunnustada omast kogemusest, et see ei ole olnud minu jaoks lisakoorem ega üks tavategevus minu tööde nimekirjas, vaid tõeline õnnistus, milles olen kogunud isegi vaimulikku rõõmu ja südamerahu. Olen kogunud väga selgelt sedagi, kuidas Jumal on tegelikult seda tööd tegemas, kuidas Tema saadab inimesi ja loob uusi võimalusi, et saaksime natukenegi toeks olla meie kannatajatele Ukraina õdedele ja vendadele, kes täna elavad Eestimaal.

Meile võib tunduda ootamatuna, et Kristuse-kohtumõistja ees kord seistes (Mt 25:31–46) ei hakata meilt küsima õige õpetuse, isegi mitte usu järel, vaid küsitakse, kas me oleme toinud nälgjaseid, jootnud januseid, võtnud vastu võõraid, katnud alastiolijaid ning käinud vaatamas haigeid ja vange. Küsimus, mida Kristus esitab meile siis ja tegelikult ka täna, on see: kas me oleme armastanud? Kas me oleme suutnud seda teha Tema viisil?

Aitamine õpetab ka aitajaid. Risti koguduse kogemus

Lääne-Harju vallas Harju-Risti külas asub Kristuse risti järgi nime saanud Risti kirik. Kogudusele kuuluvas vanas koolimajas elab praegu neli Ukrainast saabunud pagulasperet. Koguduse jaoks pole sõjapõgenike abistamises midagi uut, alles hiljuti saadeti pealinna Lasnamäe üürikorterisse iseseisva elu peale Süüria pere, kes nende juures oli peavarju leidnud kuus aastat.

Sobilikud olud

Risti koguduse juhatuse liige Tiiu Roosma vakatab hetkeks küsimuse peale, miks nad sõjapõgenikke abistavad. Siis vastab ta lihtsalt: „Sest me saame seda teha – mis sa oskad siin kosta.“ Nad võtavad neid vastu, sest olud sobivad. Kogudus oli just mõelnud, mida teha väga armsa, aga täiesti koor-

Tiiu Roosma

Risti koguduse vanas koolimajas elab neli Ukraina perekonda.

mava ja pisut väsinud kinnisvaraga, kus ahjudki ei kannatanud enam kütmist ja korstnapühkija oli need kõlbmatuks tunnistanud.

„Aga kui sõda algas, siis me saime aru, et seda maja on jälle vaja. Kõpitseme seda nii, nagu suudame. Algul me tegime kõike hästi vahvalt koguduse rahvaga suure kambaga, remontisime kortereid,“ räägib Tiiu. Valmis on saanud kaks uut ahju ja veel üks on peagi tegemisel. Õnneks on siit-sealt tulnud ka toetust.

Saame tuttavaks!

Majas elab juba varasemast üks eestlane ja 2022. aastal saabus sinna lisaks neli Ukraina peret. Kuigi eestlane vene keelt üldse ei räägi, saavad nad omavahel väga hästi suheldud. Esimesena jõudis Ukrainast Ristile naine kahe lapsega. Suve lõpus tuli talle mees järele – mees on kerge puudega ja oli Ukrainas algul reservis. Kuid kui selgus, et teda sõtta ei võeta nagunii, tuli ta oma pere juurde.

Teise pere mees töötas juba varem Eestis ning sõja puhkemise järel tulid naine ja kaks last järele, nii et nüüd on neljaliikmeline pere koos. Lisaks on üks naine kahe lapsega, kellest üks on erivajadusega. Neljanda pere moodustavad ema ja tütar. „Naine on meie esimese

pere laste ristiema – ehk siis naabrinaine tuli ka siia,“ räägib Tiiu tulekulugusid.

Kõik Ristile saabunud ukrainlased on ristitud, see on nende jaoks elementaarne. Kuid erilist usklikkust siiski ei saa välisel vaatlusel täheldada, pigem on nad n-õ jõulukristlased. Välja arvatud see mees – Vova –, kes juba enne siin oli, tema on igal jumalateenistusel kohal. „Sellest ei midagi, et ta on õigeusklik, tuleb ikka armulauale ja kuulab kogu eestikeelse jutu ära, seisab minu meelest isegi püsti kogu teenistuse aja, ta on hästi alandlik Jumala teener,“ muutub Tiiu häälele kraad soojemaks.

Teisi pole kirikus näha olnud ja nad pole ka huvi tundnud, kus meil on õigeusu kirikuid. Nad on nii tööle ja igapäevasele hakkamasaamisele keskendunud, et hingedasjade jaoks vist ei jätku nii palju aega ega ka huvi. Õnneks on Ristil tööga kõik hästi, seda leiab kohalikus tehases ja üks proua töötab Tammetare kohvikus, küpsetab saia. Kohaliku omavalitsuse inimesed on hästi vastutulelikud ja abistavad. Kui midagi küsida, siis üldiselt kohe saab: näiteks kui kedagi on vaja kuhugi viia – logistiliselt asub Risti ukrainlaste jaoks ikkagi äärealal ja liikuda on vahel keeruline, kuigi buss peatub otse kiriku juures.

Tugiisik Tiiu Roosma (paremal) koos oma Ukraina perega.

Kohalik Lions-klubi andis kataloogi, et ukrainlased saaksid sealt asju valida. Koguduses on annetajatele tehtud nimekiri asjadest, mida ukrainlastel on vaja, näiteks „Meil on vaja kaht töökorras külmkappi ja tolmuimejat“. Ja ikka toetatakse. Kõik hädatarvilik on olemas.

Perede sisseseadmine

Kui ukrainlased saabuvad, siis on alguses „natuke saherdamist“, nagu Tiiu ütleb. See tähendab igasuguseid asjaajamisi, bürokraatiat on päris palju ja võtab omajagu aega, et kõigest aru saada. Tiiu tegi omale värvilise tabeli, et taibata, mida ja mis järjekorras teha ning ilma milleta kohe üldse ei saa.

Kõige tähtsam on ukrainlastel algul saada ajutine kaitse, selle jaoks tuleb

politseiametisse anda taotlus sisse. „Internetis tuleb registreeruda ja siis lähed mõne nädala pärast kohale, seisad seal sabas, teed pilti, täidad dokumente ja tõestad, et sa oled see, kes oled.“ Kui ajutine kaitse on käes, siis on sõjapõgenikud täisväärtuslikud Eesti Vabariigi kodanikud ja saavad täpselt neidsamu asju kui Eesti inimesed – ei rohkem ega vähem.

Edasi on neil vaja mõnes Eesti pangas teha pangakonto. Selleks on tarvis isikukoodi ehk nad on pidanud politseiametis juba tegema ajutise kaitse taotluse ja saanud vastu dokumendi, mis pole küll veel ajutine kaitse, aga annab lootust ja ID-koodi. Kui pangakonto on olemas, siis saab minna töötukassasse, et vaadata, mis tööd antakse, ja registreerida

ennast töötuks – sest kui nad kohe tööle ei saa, siis haigekassa tuge oleks ikka vaja. Taotleda saab toetusi, näiteks lastetoetust, ja ka pensionite osas Eesti kompenseerib vahet.

Samuti peavad nad leidma omale perearsti ja tehakse esmane ülevaatus. Elukoht tuleb registreerida, sissekirjutus saada, üürileping kohalikus omavalitsuses kinnitada – et jah, tööpoolest nad elavad.

Lapsed tuleb kooli ja lasteaeda sättida. Ristil on väga tore algkool-lasteaed, kuhu kõik on vastu võetud. Ukrainlased on tõeliselt veendunud hariduse olulisuses – isegi sõjaajal. Seejuures teeb neile praegu väga muret, et meil pannakse saabunud õpilased klass nooremasse, selleks et nad saaksid keeleõpet ja kohanemine poleks nii pingeline. „Nemad seda ei tolereeri, ütlevad, et „ega meil pole nagu teil, et kõik on lubatud“. Kui nad Ukrainasse pärast sõda tagasi lähevad, siis nad on nagu staarid seal – mingi vanainimene käib noortega ühes klassis, see ei lähe mitte,“ näeb Tiiu ukrainlaste muret oma laste tuleviku pärast.

Vanemad lapsed läksid ukrainlaste Eesti kooli – Tallinna Vabaduse Kooli. Nii et nad sõidavad igal hommikul Ristilt bussiga Tallinna. „Nad on kannatlikud, neil on seda vintskust – kui on vaja, siis on vaja. Ka tööd teevad ukrainlased nii, et ei ole ööl ega päeval vahet: kui tööd ette antakse, siis nemad seda teevad,“ tunnustab eestlane.

Kirikurahvas palvetab ja soovib kõigile head

Siia jõudnud ukrainlased on väga erinevad – nagu ikka inimesed. Ühesugused joned ongi vast need, et haridus on nende jaoks hästi oluline ja nad üldiselt tahavad tööd teha. Peredes on meie

mõistes ääretult suur rõhk söögil, naised kokkavad nii, et kõik pliidid huugavad kogu aeg. Seal tuleb igasuguseid küpsetisi, paneeritud ja praetud kala marinaadis, toredaid täidetud paprikaid, baklažaani-suvikõrvitsaampsukesti. „Majoneesi teevad nad ise ja mina õppisin ka neilt majoneesi tegema. Boršisupp muidugi. Kompotid,“ loetleb Tiiu hõrgutisi ukrainlaste laualt. „Tühja kõhuga nende juurest naljalt minema ei saa,“ teab ta pere tugiisikuna.

Kirikurahvas palvetab ja soovib teistele head. Kuigi alati polegi kõik nii roosiline, kui ehk algul ette kujutati. Vahel võib illatust tulla ukrainlaste erinevatest poliitilistest vaadetest. Tahaks ju loota, et kõik nad on hästi patriootlikult ukrainameelsed, aga selgub, et see skaala, kus nad oma arusaamisega paiknevad, on hästi lai. Tiiu on märganud: „Mõni on nii naiivne, et ei ole kunagi justkui kuulnudki Putini režiimi ajupesust. Nad ise ei ole küll ajupestud, kuid näiteks illatuvad, miks nende venelastest sõbrad või sugulased ütlevad, et „Te ise pommitate ennast!“ „Aga me ei pommita ju! Võib-olla seal Donetskis kunagi midagi oli ...“ Nii et ajupesu töötab ja see on päris õõvastav. Mingi osa neist ei oska üldse kahtlustadagi, et neile

on aetud valet juttu.“

„Vaat selliseid kohti on ja siis nagu ingliskoos vakatab. Aga sellega tuleb leppida. Meie oleme otsustanud, et me aitame sõjapõgenikke. Ega me hakka tegema valikut: „Vabandage, millised on teie poliitilised vaated?““ puutuvad koguduse inimesed Tiiu sõnul vahel ka ootamatuma poolega kokku. Nii et aitamine õpetab ka aitajaid tolerantne olema. Aidata tuleb selleks, et sõjapõgenikel oleks kõik korras ja hästi.

Üldjuhul on ukrainlased väga tänulikud, et neil on võimalus siin olla ja kohe leidub ka tööd ja antakse toetusi. Risti kogudus omalt poolt teeb kõik selleks, et nad ennast hästi tunneksid. „Me tahame, et inimesed integreeruksid ega jääks kuhugi kurvalt üksinda ega toimuks getostumist. On tähtis, et igaüks saaks aru, et on olemas keegi, kes talle otsa vaatab ja küsib, kuidas tal läheb. Et teda märgataks ja ta oleks ühiskonna liige,“ võtab Tiiu koguduse eesmärgid ukrainlaste abistamisel kokku.

Palved käivad Ukraina ja ukrainlaste eest Risti koguduses kogu aeg. Kirikus on altariil olnud sõja algusest saati Ukraina lipu värvid.

Dimensioon „aitaja – abivajaja – Jumal“

Mõne aasta eest Risti koguduses leerikooli läbinud ja ristiinimeseks saanud, praegune Risti koguduse juhatuse liige, ühe sealse Ukraina pere tugiisik, Tallinnas hingehoiutööd tegev ja Usuteaduse Instituudis (UI) hingehoidu õppiv Tiiu Roosma vaatab endasse:

„Hingehoidja ja psühholoogi vahe on selles, et hingehoidjal on teine dimensioon juures. Mina saan Jumalale ära anda kõik kuuldu-nähtu, ma ei võta neid lugusid isiklikult. Jah, silm läheb teinekord märjaks ja ma suudan olla kohal – olengi kohal –, aga praegu on õnnestunud need asjad jätta Jumalale.

Koolis Naatan Haamer (UI hingehoiu õppejõud ja nn Eesti esihingehoidja – *toim.*) rääkis, kuidas tema teeb: ta käib õhtul mõttes läbi kõik päeva jooksul kohatud abivajajad ja nende mured, annabki nad lihtsalt Jumala kätte ja läheb ise oma eluga edasi, selles ei ole mingit simsalabim-abrakadabrat. See teadmine on kogu aeg taustaks. Ma hingehoidjana ei lähe kellelegi Piibliga pähe lööma, see on meievaheline asi Jumalaga. Suur privileeg ja hea tunne.

Väike remark dimensioonist „aitaja – abivajaja – Jumal“: võib-olla ma mõjusin siin liiga enesekindlalt. Ma olen ikkagi väga vähese kogemusega. Nii et eks me näeme, kuidas ma suudan, pole siin midagi kehtuda. Praegu tundub, et suudan.“

Risti kiriku altar.

Borš võidab sõja!

Harkujärve kirik on oma ukсед sõjapõgenikele valla löönud alates sõja algusest ning kogudus on õpetaja Avo Üpruse ja ta abikaasa Fea eestvedamisel majutanud sõjakuude jooksul mitmeid abivajajaid ning aidanud neil taastada vahepeal kaotisi läinud stabiilsust elus. Ukrainlaste abistamisest sõjakuudel Harkujärve kirikus räägib õpetaja Üprus.

Esimesed tulijad ja minejad

„Esimesed põgenikud saabusid Ukrainast Harkujärvele suhteliselt ootamatult, neid juhatasid sinna õpetaja Aarne Lätte ja üks tema sõber, kes oli osale neist kaheksast inimesest olnud tööandja. Tulijad vahendasid Eestisse jõudmise võimalusi nüüd oma peredele.

Sõjapõgenikud jõudsid kohale 7. märtsil ja jäid elama meie lastehoiu ruumidesse. Me korraldasime Toidupangaga igaühele isikliku toiduainete abipaki, garanteerisime pesud ja pesemisvõimaluse ning arvasime, et me elame niiviisi mõnda aega sõbraliku kogukonnana.

Teisel päeval me suunasime nad Niine 2 asuvasse keskusse, mis korraldab põgenike vastuvõtmist, dokumenteerimist ja edasisuunamist. Meile üllatuseks ütlesid inimesed seal tagasi tulles, et nad lähevad lähiajal ära hotelli, kuna seal pakub riik neile mitu korda päevas sooja toitu ja nad arvavad, et selline pakkumine on mõistlik vastu võtta. Me ei ha-

kanud neid ümber veenma ja nii see siis ka läks.“

Pagulased saavad taas jalad alla

„Pärast seda on meile veel tulnud mõni pere. Me majutasime oma külaliste-tuppa, mis paikneb koorirõdul, kolm inimest, kellest üks läks mõne nädala pärast edasi omal käel elama. Selle daami juhtum on huvitav. Tal on Eesti kodakondsus, tema ukrainlannast ema oli olnud Eesti mehega abielus. Aga pere purunes, ema võttis lapse ja läks Ukrainasse tagasi. Tütar oli nüüd juba kolmekümnendates ja pidi uuesti tulema oma kodumaale. Kuna isaga kontakt puudub, siis selle tõttu elas ta meie juures, kuni sai üürida korteri Kalamaja kandis.

Meie juurde jäi pikemaks peatuma Tetiana koos oma üheksa-aastase tütre Polinaga. Tetiana on kontsertmeister ja pianist. Harkujärvel andis ta lastele klaveritunde. Polina saime juba teisel päeval panna Harkujärve põhikooli. Direktor alguses kõhkles, aga kui Polina oli ühe päeva seal ära olnud, siis ta kiitis tüdrukut väga ja võttis ta kohe vastu. Polinal oli ka klassikaaslasest ja nimekaimust tugiisik ja see kergendas ta sulandumist. Aga kuna teine Polina oli velle tüdruk, siis kaasnes sellega, et nad hakkasid omavahel rääkima vene keeles – kohandamiseks kogukonnaga tuleb aga kasuks eesti keel. Polina sai väga hästi hakkama ja ma lootsin, et nii see jääb kauemaks.

Nad elasid meil sadakond päeva. Ema oli Ukrainas elades leidnud oma juured ja lävis juba seal juudi kogukonnaga. Ka Harkujärve kirikus suhtles ta Tallinna juudi kogudusega.

Polina puges Harkujärve koguduse inimestele südamesse.

Nende abil leidis ta omale ajutise korteri ja kolis sinna, kuna see oli juudi kogudusele lähemal. See oli nende otsus ja mul taas ei jäänud muud üle kui seda respektierida. Ma tean, et selle otsuse taga on soov edasi minna Iisraeli. Aga nad läksid mulle südamesse: emaga pidasime pikki vestlusi, Polinaga hulkusime ümbruskonnas ja mängisime erinevaid spordija lauamänge.

Lisaks on Harkujärvel olnud veel mõni Ukraina sõjapõgenik. Vahtetult enne nelipühi põgenes Odessast Oksana, kes oli Tšehhis asuva diakoonia õppeasutuse InterDiac üks juhtivaid lektoreid. Oleme temaga varasemalt mitmes projektis koostööd teinud, kuna olen InterDiaci nõukogu liige. Mõnda aega elas ta kirikus meie juures, käis ka Tartus ning üsna pea liikus edasi Inglismaale. Kohtusime uuesti septembris toimunud kogukonna arendamise konverentsil Helsingis, kus ta pidas hiilgava ettekande. Loodan, et ta kohaneb Inglismaal – kuigi see pole kerge.“

Petro esitleb:
Ukraina-Eesti kul-
tuurisillaks on borsš.

Kogukonna kokkupuuted Ukraina sõjapõgenikega

„Naabruses olevasse Rannamõisa kirikusse õnnestus mul majutada kuueliikmeline pere ja ma olen väga tänulik õpetaja Aare Kimmelile ja tema abikaasale, kes võtsid neid inimesi seal vastu nagu oma koguduse ja pere liikmeid. Need olid väga usklikud inimesed, lausa neli põlvkonda: naine ja mees oma lastega ja naise ema ja vanaema.

Ma hoian nendega jätkuvalt sidet. Petro ja Anna on osalenud Harkujärve külapäevadel. 20. augustil korraldasime ka turvalisuspäeva. Nii küla- kui turvalisuspäeval keetis kogu pere borsši –

pereisa Petro oli peakokk. Me saime Kaitseliidu käest suured välipajad ja toiduvalmistamine käis suures lõkkesuitsus. Supp sai äärmiselt maitsev. Andsime seda inimestele ka purkides kaasa ja purkidele kleepisime sildid kirjaga „Sõja võidab borsš!“.

Meie koguduses on raamatukogu, kus on üle viie tuhande raamatu. Raamatutoal on aktiivne juhataja Karin Suursalu, kes toetab Tallinnas õige mitut Ukraina peret. Ta toetas ka Polina ja ta ema elamist siin, hankis Facebooki kaudu Polinale nii jalg- kui ka tõukeratta ja tüdrukul oli päris tore siin ringi vuhiseda. Karin tähistas koos oma hoolealuste

Ukraina peredega Harkujärve kirikus ka Ukraina vägede sügisest võidukat pealetungi ja on tähistanud ka laste sünnipäevi ja hankinud nii keeleõppematerjale kui ka ukraina- ja eestikeelseid raamatuid. Lisaks on Karin korraldanud läbi Facebooki, Instagrami jm veebikanalite korjandusi: kogunud Ukraina sõjapõgenikele peajasjalikult esemelisi annetusi ja raamatuid.

Nii et oleme andnud oma panuse ja oleme valmis seda jätkuvalt andma. Need, kes käivad hingeabivestlusi pidamas, annavad põgenikele edasi infot, et me oleme valmis aitama majutuse otsimisega.“

Ühe Ukraina pere sõja eest põgenemise lugu

Petro Tkachuk (1983) koos abikaasa Anna (1984), tütar Olha (2006) ja poeg Kostiantyniga (2010) pagesid sõja eest Eestisse ja said peavarju Rannamõisa kiriku kogudusemajas. Sealt edasi liikusid nad sügisel Helsingisse, kus pereisa sai tööd. Rannamõisas elavad praegu veel pere vanaema ja vanavanaema.

Perekond Tkatchuk elas enne sõda oma kenas ja mugavas kodumajas Ukraina keskel Vinnõtsja linnas, mis asub 230 km kaugusel Kiievest ja 100 km Žtomõrist, ja tegeles põllumajandu-

sega. Umbes 25 hektaril kasvatasid nad kartulit, kapsast, tomatit ja paprikat ning müüsid neid. Pereisa käis vahepeal ka ehitustööl Tallinnas.

Pereema on hariduselt psühholoog. Poeg on põhikooliealine. Kui ta oli kuueaastane, avastas ema, et päris kõik ei ole korras. Pärast autismediagnoosi saamist on Kostja olnud koduõppel. Muusikakooli vokaali erialal lõpetanud tütar õpib Leontovitši-nimelises koolis näitlejaks. Eestis laulis ta Ukraina kiriku pühapäevakooli ansambelis ja nad käisid esinemas erinevatel festivalidel. Olha kutsuti esinema ka ühte saate „Eesti otsib superstaari“ programmi.

Praegu on nende põllumaad ja aiad antud Ukrainas rendile. Pere loodab väga, et seda ei võõrandata ja peagi saavad nad koju tagasi minna ja kodus oma

tegevusi jätkata. Kodumaja ümbruses on küll pommitatud, aga nende maja on püsinud terve – on, kuhu minna.

Sõja algus

Isa koos lastega ei arvanud kuni viimase hetkeni, et sõda algab. Putin oli ukrainlasi hirmutanud juba viimased pool aastat, väed olid toodud piiri äärde. Laiemas plaanis olid Vene väed neid juba kaheksa aastat piiranud.

Annaga oli teine lugu, ta tundis, et sõda tuleb, ja oli seda kaks nädalat teistelegi rääkinud. Kui Petro 16. veebruaril Tallinna sõitis, siis tekkis Annal tahtmine minna koos lastega eemale, Poola piiri lähedal Ivano-Frankivskis elava sõbranna juurde varjule. Kohver oli pakitud ja minekupäevaks oli plaanitud 24. veebruar.

Eelmisel päeval oli president Volodõmõr Zelenskõi teatanud sõjaohust. 24. veebruaril ärkas Anna kell pool kuus ja siis räägiti kõikjal ajakirjanduses juba sõjaasjadest. Anjal jooksid nagu sipelgad mööda selga, kui ta vaatas teleprogrammi 1 + 1 uudiseid sellest, kuidas plahvatused olid Ukrainas juba kella nelja-viie paiku alanud. Kell 8 oli Vinnõtsjas esimene õhuhäire. Seda kuuldes valdas keha lausa kangestus – kes niisugust hirmu pole tundnud, see ei oska seda ette kujutada. Tekkis tunne, et *juba nad ongi siin!*

Kohe varahommikul oli talle helistanud ka sõjaväelasest sugulane: „Anja, sõda on alanud.“ Anna kaotas tasakaalu ja pidi peaaegu kukkuma. Ta ei teadnud, mida teha – mees on ära ja tema oli jäänud sõja jalgu kahe lapsega. Hirmus.

Tekkisid igasugused mured, eriti Olja pärast. Ta oli palju kuulnud lugusid sellest, mida kadõrovlastel teevad ilusate tüdrukutega. See võigas pilt püsis tal kogu aeg silme ees.

Mille eest küll! Miks? Miks?!

Esimesel sõjapäeval tunglesid paanikas inimesed kauplustes, valimatult osteti sealt kõike. Anna ostis lihakonserve, jahu, kruupe, suhkrut, päevalilleõli ja hästi palju leiba. Vanaema kuivatas leiva ahjus kuivikuteks.

Terve 25. veebruari õõ kõlasid õhuhäired. Anna ema ja vanaema tulid nende juurde, nad tassisid tekid ja madratsid maja all olevasse keldrisse ja saatsid õõ seal mööda. Kui Anna nägi, kuidas ta 80-aastane vanaema, kalossid jalas, pidi keldris konutama, siis ta mõtles, miks ometi tuleb selliseid asju üle elada. Mille eest see kõik küll on ... Tema sõnul on nad lihtsad inimesed ja ka vene keelega pole neil kunagi probleeme olnud ...

Kui nad keldris istusid, siis tundis

Anna, et ta ei ela seda üle ja nad peavad kindlasti ära sõitma. Päeval oli pojal hakanud pea väga valutama ja süda peksis, nagu oleks pikka maad kiiresti jooksnud. Anna helistas psühhiaatrile, kes soovitas tungival, et nad esimesel võimalusel minema sõidaksid, kuna muidu võivad Kostjale tekkida püsivad tervisekahjustused. Ka Petro käskis neil rongi või autoga piirini sõita ja hakkas ise juba kohe Tallinnast neile autoga vastu sõitma.

25. veebruaril kell pool üksteist nad lahkusid kodust.

Pögenemine

Anna ise sõidab autoga küll hästi, aga ainult linnas, maanteel ei julge. Seepärast rääkis ta ühe autojuhiga kokku, et see nad raha eest viiks Lääne-Ukrainasse.

Hmelnõtskõi oblastis olid hästi suured ummikud Lvivi poole. Poola piiri poole suunduvad teed olid autosid pakult täis. Kütus lõppes bensiinjaamadest. Anna oli õnneks võtnud paagi juba 23. veebruaril täis ja lisaks oli tal nüüd kaks täis bensiinikanistrit kaasas. Kaasas oli ka sularaha ja kohver toiduainetega. Kostja oli endaga kaasa võtnud risti ja ikooni. „Poiss väga armastab Jumalat, palvetab,“ märgib ema.

Piiril

Niimoodi nad piirile jõudsidki. „Tütar oli nii vapper. Poeg ka,“ on ema uhke. Kolm päeva olid nad piiril ega rääkinudki peaaegu, istusid autos vaikides ja ootasid. Osa teistes autodes olevaid inimesi olid oma kodudest ilma jäänud, neil ei olnudki enam kuhugi tagasi minna.

Annal oli hea autoapteek kaasas ja ta tegi mitmele inimesele siis süsti, mõitis neil vererõhku. Paljudel oli paha olla.

Ukrainlased olid kogu teekonna ja ka piiri peal väga head ja lahked. Keegi tegi borši, taludest tõid inimesed süüa. Borš

oli lahja, kaks kartulit ja vesi, aga Anna meelest oli see kõige parem borš, mida ta kunagi saanud. Tekkis ääretu tänulikkus, et supp oli soe. Vahepeal oli hakanud lund sadama.

Teejoomine muutus vajalikuks. „Tavaelus ei saa sellest aru. Aga seal ei teadnud, kas Ukrainat on või ei ole enam – aga teed tahaks ikka,“ tundis Anna. Ta mõtles kõigi peale, kes olid maha jäänud. Ja mõtles, et tema päästab oma kõige kallimaid – lapsi.

Piiri taga söitsid pidevalt sõjaväemasinad ja midagi nad vedasid. Hirmus oli vaadata – osa inimesi oli seal ilma autodeta. Väikeste kinnimähitud lastega läksid nad lihtsalt jalgsi. Sadu ja tuhandeid läks nii. Mehed saatsid neid piirini ja suundusid siis ise tagasi.

Pere sai kokku

26. veebruaril oli Annal sünnipäev. Lapsed laulsid „Happy birthday“ ja mees helistas, et ta oli jõudnud Poola piirile neile vastu.

„Selle asemel, et olla sünnipäeval kodus, liigun ma mingit teed mööda –

täiesti arusaamatu,“ mõtles Anna. Auto läks rikki ja Petro ütles, et nad liiguksid jala edasi. Inimesed tõid neile kotlette ja muud toitu.

Kui nad viimaks kolmepäevase ootamise järel üle piiri pääsesid ja Petroga kokku said, siis rõõmu asemel olid nad hoopis väga väsinud. „Nägime, istusin rooli ja sõitsime. Naine ja lapsed sõid midagi,“ ütleb pereisa.

Pinge käis maha. Kui mees andis Annale suppi, loksus naisel kõik lusika pealt maha, käed hirmsasti värisesid. „Samas oli kõik see nii meeldiv. Tundsin, et mind ümbritseb nüüd armastus ja soojus. Kui ma meest nägin, andsin talle üle meie lapsed ja ka võtmed: *ma annan sulle kõige tähtsama üle.*“

Poola politseinikud aitasid igati ja andsid lapsele ühed püksid. Mingil hetkel oli naine siis valmis juba suudlema iga poolakat.

Eestisse jõudmine

Tallinnas andsid mehe sõbrad, kellega ta koos töötas, neile elamispinna – Ehitajate teel kahetoalise korteri. Pärast jõudsid ka Petro õde ning Anna ema ja vanaema Eestisse. Kõik olid seal kahetoalises korteris, ruumi jäi väheks.

Anna tundis, et ta tahab minna õigeusu kirikusse. Veebi teel leidis ta Nõmme kiriku ja kohtas seal töötavat ukrainlannat Mariat, kes on Eestis juba 30 aastat elanud. Naised tutvusid, rääkisid ukraina keeles. Maria nuttis liigtusest ja lubas kindlasti aidata, kui nad peaksid abi vajama. Ta hakkas uurima, kus perel oleks parem elada.

Ja siis helistas Avo Üprus. Ta suunas sõjapõgenikud Rannamõisa kogudusse. Õpetaja Aare Kimmel võttis nad vastu ja paigutas kogu pere elama kogudusemajja. Anna silmad valguvad tänutundes pisaraisse: „„Pastor Aare Kimmel on Jeesuse moodi,“ ütles mulle Kostja.

„Ta helendab.“ Laps on eriline ja tajub seda teistmoodi, paremini võib-olla.“

Mehe õde suundus peagi edasi, ülejäänud jäid kohale. Olha lausa imestab, et tema jaoks muutus Eesti kohe justkui teiseks kodumaaks. Kui ta jalutas või sõitis siin bussiga, siis oleks nagu kõike juba tundnud. Isa oli siin kolm aastat olnud, ta oskas seletada, millised bussid kuhu sõidavad, ja näitas vanalinna. Mingit ebamugavustunnet ei tekkinud.

Kostja käis trennis ja on nüüd lõpma-ta õnnelik ja uhke medalite üle, mida ta on Eesti võistlustel võitnud. Treener ka aitas peret, tõi neile suurte kottidega riideid ja muud vajalikku.

Töö tagalas

Sõja algusest peale on Annal ja Petro olnud suur tung Ukrainasse sõtta minna: kõik nende sugulased, sõbrad ja klassikaaslased sõdivad. Kuid nad mõtlesid hoolega järele ja leidsid, et pereinimestena saavad nad tagalas enamatki ära teha kui rindel. „Mõni inimene võib siin rohkem teha kui seal automaadiga,“ ütleb Anna.

„Meil ei ole enda pärast häbi, me palvetame, tegutseme. Kõik sõbrad teavad seda. Sellist jama ei ole, et nad mõtleksid, et ah, nad sõitsid ära, reetsid,“ teeb Anna sotid selgeks. Selle asemel tunnevad nad suurt tänulikkust Eesti riigi ja inimeste vastu, et neil oli võimalik siin elada ja tegutseda.

Siia jõudes algas kohe oma kaasmaalaste abistamine. Anna ja Petro organiseerisid siit kodumaa elu veebi teel, saatsid hingehoidjaid ja teisi abistajaid kodudesse, kus keegi on surma saanud, organiseerisid lastekodudesse ravimeid, Pampersid ja magusast. Algul aitasid nad vabatahtlikke. „Enam kõike ei mä-

letagi, algus möödus nagu udus, lihtsalt getutsesime,“ ütleb Anna. Pidevalt on ta väikestviisi pidanud ka psühholoogina töötama, tuge oli vaja sugulastel ja tuttavatel, kes Ukrainasse jäid.

Petro teenib raha ja saadab ka seda sinna. Sõjakiiver maksab 500 eurot, pimedas nägemise seadmed lausa kolm tuhat eurot. Nad ostsid kiivreid ja saat-sid sinna. Lisaks on ta juba kaks autot saatnud Ukrainasse ja ka oma isikliku auto andis ta ära. Ühe auto raha said nad annetustena Harkujärve kirikust ja ka Rannamõisast. Enne Soome kolimist oli neil plaan Ukrainasse pursuikasad ja jalanõusid saata. Anna ja Petro koguvad ise annetusi, fonde nad eriti ei usalda.

Koduigatsus ja boršisupp

„Kõik on ilus ja hea, aga koju tahaks. Ootame võitu, Ukrainasse tagasi minekut,“ ütleb Anna.

Kui küsida, mis koduga esimesena seostub, tuleb kõigilt neljalt kõhklemata vastuseks: „Borš.“ Borš ja soolapekk salo ühendavad.

Õnneks tuli ka siin välja Avo Üpruse initsiatiiv. Helistas Annale ja Petrole, et peagi tuleb kogukonnapiidu ja kas nad ei tahaks seal oma rahvustoitu keeta. „Miks mitte. Borš tähendab meie jaoks kodu, kodutunnet, Ukraina esivanemaid, juuri.“

Kõige parem borš seostub ema ja vanaemaga. Liha peab supi sees olema kindlasti kontidega ja supi sisse pannakse ka seapekki. Rammus ja paks pidi olema, sööjad pidid sellest vanasti saama palju jõudu. Traditsiooniliselt võeti juurde ka 50–60-kraadist puskarit. „Tõeline kasaksas istub maha, siis on ikka nii. Hapukurki ja heeringat hammustatakse kõrvale – meil on ju Must meri lähedal,“ jutustab Petro. Paraku praegu Läänemere ääres.

Inimene vajab inimest

Küsimustele vastab Rannamõisa koguduse õpetaja Aare Kimmel.

Miks te võtsite Rannamõisa kiriku kogudusemaja Ukrainasse saanud Tkachukkide pere?

Seal piisab inimlikkusest, rohkem ei olegi tarvis. Kui kuskil on sõda ja inimesed peavad põgenema, siis kes vähegi mingit kaastunnet omab, sellel on normaalne võtta neid vastu ja aidata võimaluste piires. See peaks olema elementaarne.

Kuidas kogudust kaasata sellisesse aitamisprotsessi?

Eks kursisolek tuleneb juba sellestki infost, mida me saame üldistest kanalitest. Sealt me saame pildi, mis olukord on. Asja teine pool hõlmab seda, millega on võimalik aidata. Rannamõisa kogudusel oli võimalik aidata ruumidega, kus saab ajutiselt peavarju leida ja põhilised eluvajadused rahuldada: olemas on soe vesi ja soojad toad. Mingit rasket tööd see kogudusele kaasa ei toonud.

Kuidas leevendada sõjapõgeniku häda ja valu?

Eks see nõuab võimet kaasa elada ja oskust ennast teise inimese olukorda panna. Põhjalikult see vaevalt kunagi õnnestuks, aga mingil määral ikka. Inimene vajab inimest, ta vajab suhtlemist. Me iga päev räägime nendega juttu, arutame midagi. Suhtlemine iseenesest peaks teema põgeniku elu juba paremaks, neil ei tule lihtsalt kuskil konutada ega

ei tea mida oodata, sest pole ju selge, mida tulevik toob.

Milline see pere on?

Väga tore perekond. Nad saavad omavahel hästi läbi. Pereisal on olemas ka töö, kust ta saab palga. Silma jäi see, et pärast tööd koju tulles mängiti lastega. Lapsed on toredad ja väga tublid, laias laastus 10 ja 20 eluaasta vahel. Tüdruk laulab hästi ja on laulmist ka õppinud. Ta laulab ukraina keeles ja ka meie koguduses sai üks tema laul plaadi peale salvestatud. Igati hea mulje on sellest perekonnast.

Kas nad osalesid ka koguduseelus?

Nad on mitu korda jumalateenistusel käinud, kuigi me pole neile ukraina- ega ka mitte venekeelset tõlget korraldanud. Jumalakartlikud inimesed. Kirikusse suhtuvad austusega. Kuigi nad ise on õigeusklikud, ei ole me aru saanud, et see oleks probleeme tekitanud. Ükskord ma tegin neile armulaua andmiseks ka väikese eraldi teenistuse.

Ma soovin, et Ukraina käsi ikka hästi käiks, ta sellest olukorrast võitjana välja tuleks ja et need, kes koju igatsevad, saaksid sinna minna. See on parim, mida neile soovida ja paluda. Koduigatsus ja soov normaalse elu järele on sõjapõgenikel täiesti selgelt esiplaanil.

Sõjapõgenikke täis reisilaeval MS Isabelle tegutseb hingehoiutandem

Annely Neame on hingehoiutöö juhina öelnud Aarne Lätte ja Merje Liivi kohta: „Nemad käivad tandemina. Nad teevad fantastilist tööd.“

Sõja algul saatis Katri Aaslav-Tepandi hingehoidjatele üleskutse tulla jagama hingehoidu Ukraina sõjapõgenikele. Mõne aja pärast sattusidki Aarne Lätte ja Merje Liiv, kes olid end eraldi kohe üles andnud, sõna otseses mõttes „ühte paati“.

Põhjus selliseks eriliseks koostöövormiks on paratamatu: kuna 1989. aastast hingehoiuga seotud olnud vikaarõpetaja Lätte silmanägemine on praegu nigel, on Merje talle silmadeks. „Ütlesin Annely Neame'ile, et ma võiksin seda tööd teha, aga mul on vaja, et keegi nägija oleks kaasas. Esiteks selleks, et sinna kohale minna, ja teiseks on väga tähtis leida inimestega silmside. Kui ma seal nurgas istuksin ja enda ette vahiksin, siis vaevalt et põgenikega üldse mingit kontakti tekiks,“ räägib õp Lätte.

Merje helistas aprillis, et ta oleks valmis koos Aarnega minema, ja nad hakkasid koos käima Tallinki reisilaeval MS Isabelle Ukraina sõjapõgenikele hingehoidu andmas. Hiljem on nad üheskoos liikunud ka Dzingu hotellis ja Südamekodus.

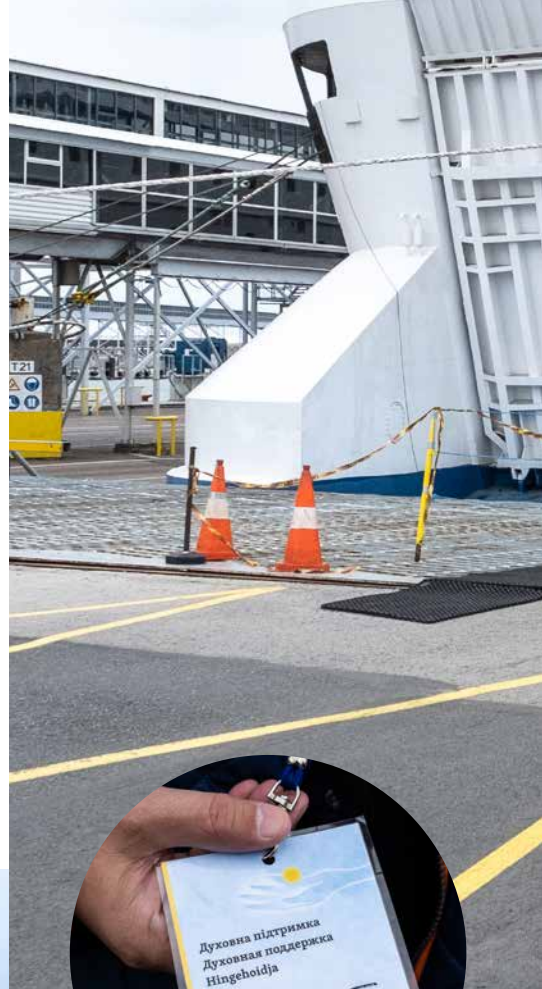
„Meil hakkas koostöö kohe sujuma, sest Aarne lihtsalt on väga tore inimene. Ta on nii üdini aus ja see ausus on toetav. Mina toetun jälle Aarne väga hea

vene keele oskuse peale,“ sõnab Merje. Peale vene keele läheb neil töös ka eesti keelt vaja, sest nad toetavad laevas ka oma kolleege: juhtumikorraldajaid ja psühhosotsiaalse kriisiabi inimesi. „Me oleme nende head kuulajad, kui me laeva läheme. Nad vajavad puhverdamist, filtreerimist, ja siis nad räägivad meile. Ühtlasi me saame neilt vajalikku infot abi vajavate ukrainlaste kohta,“ kirjeldab õp Lätte hingehoidjate töö ulatust.

Pagulaste elu eripärad laevas

Kogu laeva keskkond on niivõrd teine kui hotellides, sest kõik teenused on seal põgenikele kätte toodud: alates perearsti õdedest ja lõpetades huviringidega, isegi apteek käib aeg-ajalt kohal. Koristus-teenus toimib kui kruisil olles, koristaja käib kajuteid puhastamas iga päev. Kõik laevas elavad sõjapõgenikud saavad kolm korda päevas tasuta süüa.

Meelelahutust on ka päris palju, mittetulundusühingud pakuvad laevas erinevaid tegevusi – tantsuringe jms –

Merje Liiv ja õp Aarne Lätte käivad laevas igal teisipäeval. Ukrainlased juba teavad, et siis saab end tühjaks rääkida.

ning korraldatakse ametnikega kohtumisi. Lisaks on neile päris palju jagatud tasuta pääsmeid erinevatele üritustele linnas: jalgpalli vaatama, kontsertidele. Ühissõidukeis kehtib roheline kaart, liikuda saab raha maksmata.

Laev on nagu suur maja paljude elutubadega. Paraku elab seal väga palju rahvast – ligikaudu kaks tuhat inimest – ja see tingib mõningaid piiranguid, mis laeva jõudnutele võivad mõjuda šokina:

loomi laevale ei lubata ning kui pere täpselt ei mahu ühte kajutisse, siis pannakse mehed ja naised eraldi, nii et pere ei saa kokku jääda ja nad satuvad hoopis võõraste inimestega kitsast nari-vooditega elamispiinda jagama.

Päris paljud laevas elavad ukrainlased käivad tööl ja koolis, kuid lasteaia-kohti pole kellelgi. Seepärast on sõjapõgenikud ise korraldanud spontaanseid

lastehoidusid, kus üks ema hoiab teiste lapsi. Sageli on ka nii, et väikesed lapsed on jäetud selleks ajaks, kui ema on linna peale oma asju ajama läinud, üksi laeva – kuigi reeglite järgi alla kaheksa-aastast nii ei tohi sinna jätta.

Hingehoid laevas

Hingehoiutööks on laev hästi hea keskkond, kontsentreeritud. Hotellides on inimestel oma elu, seal on palju raskem kontakti saada.

Aarne ja Merje liiguvad laeva peal, sildid kaelas, ja inimesed saavad aru, et nad on seal töötajad. Algul hakkavad nad küsima praktilisi küsimusi, nt kuidas siit Mariupolisse minna. Kuid sealt edasi tekivad sageli päris pikad vestlused. Nii et tavaliselt väljuvad abivajajad oma kajutitest ja lõpututest koridoridest ning otsivad ise kontakti.

Kui sotsiaalkindlustus ameti (SKA) inimene suunab hingehoidjad mõne inimese juurde, siis koputavad nad ka kajutiuksele. Kuid üldiselt põgenikud ei taha kõrvalseisjaid kajutisse lasta, see on nende privaatsoon.

„Aarnel on väga hea tähelepanek, et kajutisse minek on nagu teise inimese magamistuppa sisenemine,“ ütleb Merje.

Jõuga ei pea end sinna suruma.

Mõnikord on laeva aitamismeeskond ka üle reageerinud ja ühe inimese juures on juba käinud viis inimest. „Kui meie ka siis veel läheme, siis ta hüüab: „Lõpetage ära! Mul just pool tundi tagasi käis psühholoog.“ Sellenähtust me oleme üsna ettevaatlikud. Kui midagi öeldakse, siis me kaalume, kas on mõtet minna või

mitte,“ kaalutleb õp Lätte iga juhtumit ratsionaalselt.

Kriisimeeskonnaga toimib hingehoidjatel vastastikku väga hea koostöö ja SKA töötajad oskavad delegerida seda, mis läheb nende pädevusest välja. Vastupidi ka. Kui inimene nutab: „Miks mina ei saa oma mehega ühte kajutisse minna?“, siis kuulavad hingehoidjad küll emotsiooni ära, kuid ei hakka olukorda ise lahendama, vaid suunavad hädalise nende töötajate juurde, kelle ülesanne on niisuguste küsimustega tegeleda.

„Ta võib nutta meie juures“

Põhiline, mis kõiki pagulasi ühendab, on ebakindlus tuleviku suhtes. Muidugi on ka väga palju kurbust Ukrainasse mahajäänu suhtes, hirmu oma lähedaste pärast, kes on Ukrainas. Sõda on

kestnud pikemalt, kui nad on osanud arvata. See tekitab paanikat, hirmu. Igast vestlusest kumab välja ka suur koduigatsus.

Paljud laevas olevad sõjapõgenikud on elanud Mariupolis linna pommitamise ajal pikalt keldris. „Seal ei olnud neil võimalik pesta, normaalselt süüa, magada. Neil inimestel, kes on kuu-kaks Mariupolis pideva pommitamise ajal elanud, on psüühika tugevalt häiritud. Osa neist vajab kindlasti psühhiaatrit. SKA ini-

mesed on neid jõudumööda üritanud sinna suunata,“ jagab õp Lätte kuulnud kurbi kogemusi.

Kuna hingehoidjad suudavad pagulastele pakkuda rahu ja suuremat kindlustunnet, on nende kohalolu laevas väga oluline. Põgenikud on sõja käest tulnud ja ega nad väga kergesti kedagi

usalda, pigem vaatavad umbusklikult. Aga kui nad näevad, et hingehoidjad soovivad neile head, siis nad on vägagi usaldavad.

Merjel ja õp Lätteil on välja kujunenud rutiin, nad käivad laevas igal teisipäeval kella 16–20. Inimesed juba teavad seda ja tulevad otsivad ise nendega kontakti – lõpuks ometi saab kellelegi end tühjaks rääkida.

„Me oleme valmis kuulama ja me oleme hästi rahulikud. Nagu Anneli ütleb – me läheme teenima rahuga. Ma usun, et läbi selle tuleb ka usaldus,“ põhjendab Merje hingehoidjate kohalolu vajalikkust.

Suur asi kuulamise juures on see, et sõjapõgenikud ei jää oma tunnetega ükski. Aitamine ongi see, et nad saavad jagada oma tundeid. „Ta võib nutta meie juures,“ ei karda hingehoidjad ränki emotsioone, vaid oskavad rahulikult pingeid maandada ja rahu südames suurendada.

Hingehoidja Merje Liiv:

„Kurb on vaadata lapsi, kes on tulnud Ukrainast mitte kõige lähedasemate pereliikmetega, vaid täiskasvanud õe-vennaga või tuttavatega, kuid nende ema-isa on jäänud Ukrainasse. Me kohtasime laevas poisi, kes lausa kleepus hingehoidjate ja psühhosotsiaalse kriisiabi töötajate külge selleks, et olla kontaktis täiskasvanud inimestega – see pakkus talle turvalisust. Ta oli kogunud hunniku komme – ilmselt oli neid laevas jagatud – ja jagas need omakorda laiali täiskasvanutele, selleks et saavutada sidet kas või korraks. Sellised lapsed ei otsi kontakti mitte omaealistega, vaid turvalise täiskasvanuga. Siis ta istub meil seal kõrval ja joonistab, räägib oma kodus ja oma lemmikloomast, kes sinna maha jäi. Ta vajab seda.“

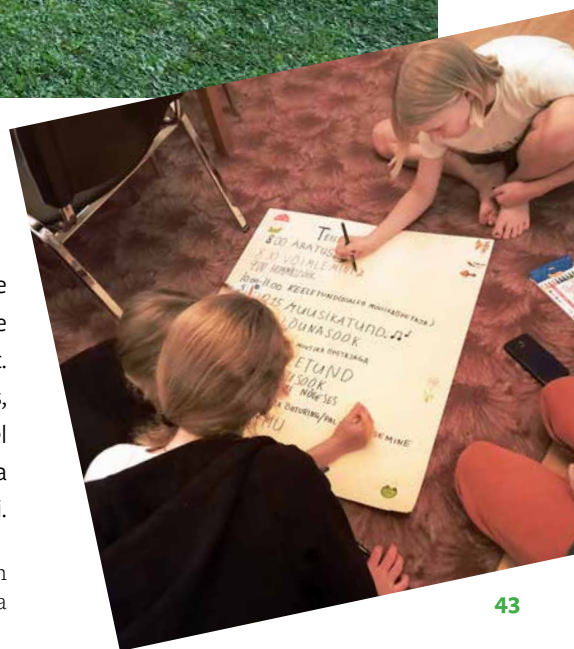

Tallinna Jaani koguduse naised tegid Ukraina ja Eesti lastele kristliku keelelaagri

Spontaanne aitamis- ja tegutsemissoov on sõja algusest peale vallonud iga kristlast ja kogudust ning igaüks on otsinud ja leidnud eri võimalusi selle tahtmise

elusaks elamiseks. Kogutakse humanitaarabi, tehakse korjandusi, korraldatakse heategevuskontserte ja -müüke, keedetakse borši, punutakse varjevörke, kootakse sokke-kindaid ja muidugi palvetatakse ühiselt Ukraina maa ja rahva eest. Sakus, Saue, Martnas, Tallinna Kaarlis, Tartu Jaanis, Ristil, Harkujärvel, Kosel ja paljudes teistes kogudustes. Häid ja hoolivaid hingi on üle Eesti.

Tallinna Jaani koguduse naised Evelin Müüripeal ja Piia Aasmäe hakkasid juba

veebruaris, kui Ukraina sõda oli just alanud, mõtlema, kuidas saaks ukrainlasi aidata. Kui haridus- ja teadusministeerium kuulutas juunis välja konkursi, et on võimalik Ukraina meetme kaudu laagritele toetust saada, siis võttis Piia ruttu Evelini-ga ühendust: „Kuu- le, see on vist midagi meie jaoks.“

Hea tahtmise korral saab kõike

Mõtteseeme idanes toredaks taimeks – Ukraina ja Eesti noorte kristlikuks keelelaagriks. Bürokraatiarägastik sai õnnelikult läbitud, riigilt tuli toetus, mis ligilähedaselt tagas laagri toimi-

mise, ja Tallinna Jaani kogudus korjas lisaks annetusi, mille abil laagris ette võetud vahvatest ettevõtmistest jäid osalejatele tõesti toredad mälestused.

Laager toimus 15.–21. augustil Saaremaal Püha laagrikeskuses ja sellest võttis osa kümme Ukraina ja kümme Tallinna Jaani koguduse last vanuses 7–15 eluaastat. Ukraina lapsed tulid laagrisse Anneli Neame'i kaudu, kes koordineerib EELK-s hingehoidjaid ja nende tööd ukrainlastega.

Meeskond oli väga professionaalne. Idee algatajad kaasasid keelelaagri korraldusse keelespetsialist Liis Avarmaa ja koguduse muusikaõpetaja Sirlu Karro. Piia Aasmäe ise on alushariduse pedagoog ja Evelin Müüripeal meisterõpetaja, kellel on väga suured praktilised kogemused eesti keele kui teise keele õpetamisel ja ette näidata kõige kõrgem koolitustase. Igapäevatöna juhhib ta

oma väikest keeleõppefirmat. Tiimi kuulub ka Tetiana Klymenko, kes on saanud Ukrainas pedagoogilise kõrghariduse.

Empaatiline kogemus ka Tallinna Jaani koguduse noortele

Kohe algul sai selgeks, et koguduse korraldatav keelelaager peab kindlasti olema kristlikust vaimust kantud. Kuna osalejad olid väga erinevates vanustes ja ka nende keeletase polnud ühtlane, tuli olla ääretult paindlik. Loomulikult palvetati üheskoos ja seejuures sai neli korda päevas enne söömist laulda ka söögipalvet. Laagri lõpuks oskasid lapsed Püha kirikus laulda koraali „Mu süda, ärka üles“. Õpetaja Jaan Tammsalu pani laagrilisi teele saates kõigile südamele, et nad kindlasti ka Meie Isa palve selgeks õpetaksid-õpiksid – seegi sai

Laagris osaleja Ruslan Boiko (14-aastane, pärit Kesk-Ukrainast Vinnõtsja oblastist) lõpetas kevadel distantsoõppel 9. klassi ja septembrist alustas ta õppimist Tallinnas Vabaduse Koolis.

Ruslan Saaremaal keelelaagri ajal: „Kartsin siia laagrisse tulla, aga ma VÄGA tahan eestlastega suhelda. Praegu mul ei ole enam barjääri ja ma olen valmis edasi liikuma ja ka Tallinnas kasutama eesti keelt. Kõik on olnud minu jaoks väga tore: külalislahkus, tunnid, programm. Aga kirss tordil on uued eestlastest sõbrad.“

tehtud, laagri lõpuks oli algusosa peas, edasi loeti paberilt.

Keeleõpetajana teab Evelin Müüripeal hästi keeleõppemaastikul toimuvat ja ka selle võimalusi. Kristliku keelesaagri idee aga oli laiem kui pelgalt keeleõpe. Laagri sõnum tervikuna oli teadvustada selliseid kristlikke väärtusi nagu ligimesearmastus ja hoolimine. „Eraldi kasutegur oli selles, et lapsed said kohaneda eestikeelse kultuuriruumiga ja õpida nädala jooksul kindla hulga eestikeelseid sõnu ja lauseid, saada neist aru,“ ütleb Evelin Müüripeal.

Piia Aasmäe jätkab: „Kui Evelin hoidis hästi keelt fookuses, siis minu suurim soov oli see, et koguduse inimesed leiaksid üksteist üles ja pühendusid toredale suurele eesmärgile.“ Tema sõnul oli tähtis ka see, et töö saaks kogudusest väljapoole tehtud. „Et me ei ole kogu aeg ainult siin, kirikus, selles ruumis, vaid me tahame ka mujale kõik koos panustada. Minu meelest see on nii ilus mõte. Seda enam, et me kaasasime ka oma koguduse noori,“ ütleb ta.

Kohanemine vastavalt õppijatele

Laagri eesmärk oli õpetada lapsi oma esmavajadustest just eesti keeles teada andma. Iga Ukraina laps sai omale eestlasest paarilise, kes aitas tal korrata ja harjutada päeva jooksul õpitut ning kellega ta elas ka ühes toas.

Evelin Müüripeal soovis jõuda laagri lõpuks lastega keeleõppes kindlate tulemusteni ja need plaanid täitusid üle ootuste hästi. „Minu keeleline ja didaktiline lähenemine on see, et laps õpiks kuulama ja ka kasutama lihtsamaid sõnu. Saaks aru, millest käib jutt. Need on igapäevategevustega seotud oskused,“ teatab pedagoog.

Kui algul oli soov, et Ukraina lapsed

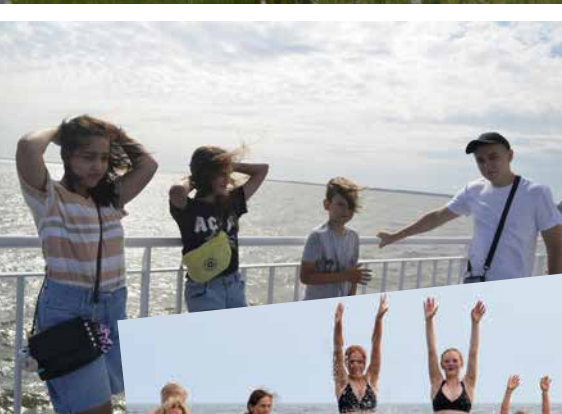

suudaksid nädalaga omandada ja kinnistada 10–15 eestikeelset fraasi, siis laagri lõpuks oli parim tulemus lausa 69! Küllap aitas kaasa see, et Eesti laste näol oli kogu aeg kõrval ka praktiline väljund, omandatud oskusi sai kohe kasutama hakata.

Kõigeväelise kohalolek

Kaks võimsat hetke selle laagri jooksul olid Püha kirikus peetud rahupalvus, mille fookuses oli Ukraina ja palve vabaduseks, ning üheskoos tähistatud Eesti taasiseseisvumispäev, kus oli keskmes tänu vabaduse eest.

„Me tundsim laagris Kõigeväelise kohalolekut ja seda, et meid kõiki kanti läbi nende seitsme päeva. Me pälvisime tähelepanu ja me jõudsim nende eesmärkideni, mida olime vaimusilmas ette kujutanud. Me saime oma küpsised ja küpsisetordi (loe: koguduselt lisaks loodetud annetusraha – *toim.*). Aga mitte see ei ole kõige olulisem, vaid see, et me toetasime, ulatasime sõbrakäe ja löime Ukraina lastele silla, kust saab kindlamini hakata oma rada säädima. Lapsed ja noored leidsid ühise keele: inimlikkuse, ligimesearmastuse ja hoolimise kaudu. Õpetajatena usume, et eesti keel tuleb ka, sest selleks me ju kogunesime, ja kirik ja palved tulevad samuti,“ resümeerib Evelin Müürripeal pärast laagrit.

Tallinna Jaani koguduse Ukraina-suunaline tegevus sõjakuudel

Keelelaager pole sugugi ainus Ukraina-suunaline tegevus olnud Tallinna Jaani kirikus. Esimesel sõjakuul helises kiriku kellamängus kaks korda päevas Ukraina hümn ja kolme nädala jooksul korraldati iga päev kirikus Ukraina palvus. Septembri algul laulsid kooliminekijate õnnistamise jumalateenistusel lapsed, kes olid olnud Saaremaal keelelaagris. Ukraina heaks on korjatud annetusi ja muidugi osaletti ka peapiiskopi välja kuulutatud lõikustänapüha korjanduses Ukraina heaks.

Septembris, kui Eestis oli kontserdireisil Kiievi kammerkoor Khreschaityk, rahastas kogudus osa reiskulusid ja majutas suurema osa koorist nende Tallinnas oleku päevadel Pirita kloostri. Ansambli Svjata Vatra solist Ruslan Trochynskyi võttis ülejäänud kooriliikmed enda juurde koju. Koor andis Jaani kirikus imeliselt võimsa kontserdi. Oktoobris kutsusid vaimulik Jaan Tammsalu ja õhtujuht Janek Mäggi Ruslan Trochynskyi Tallinna Jaani kirikus toimunud „Loodud sõna õhtu“ külaliseks.

Toetajad

EELK Vancouveri Peetri kogudus (The EELC St. Peter's congregation in Vancouver)

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (The Estonian Evangelical Lutheran Church)

*Evangeelne Luterlik Põhja-Saksamaal (Evangelisch-Lutherische Kirche in Norddeutschland) –
The Evangelical Lutheran Church in Northern Germany*

Gustav-Adolf-Werk

Luterlik Maailmeliit (The Lutheran World Federation)

MTÜ Tartu Teoloogia Akadeemia kaudu luterlased Ameerika Ühendriikidest

Norra Misjoniselts (Det Norske Misjonsselskap) – The Norwegian Mission Society

*Põhjakiriku Misjoni- ja Oikumeeniakeskus (Zentrum für Mission und Ökumene – Nordkirche weltweit) –
Centre for Global Ministry and Ecumenical Relations – Northern Church Worldwide*